

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Komunikace v rodině s osobou se
sluchovým postižením**

Hana Štipčáková

Poděkování

Velké poděkování patří zejména mé vedoucí bakalářské práce Mgr. Kateřině Jeřábkové, Ph.D. za trpělivost, vstřícnost, ochotu a čas, který mi věnovala při vedení mé práce. Současně bych chtěla poděkovat Spolku neslyšících Břeclav z. s., který mi poskytl tlumočnické služby pro tlumočení rozhovorů s neslyšícími respondenty. Mé velké díky za skvělou spolupráci patří respondentům, bez kterých bych nemohla svoji výzkumnou část bakalářské práce realizovat. Samozřejmě bych také chtěla poděkovat mé rodině, která mě po celou dobu studia plně podporuje. A v neposlední řadě bych poděkovala svojí nejlepší kamarádce, která je nedílnou součástí mého života, a i při psaní mi byla obrovskou oporou.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem moji bakalářskou práci na téma **Komunikace v rodině s osobou se sluchovým postižením** vypracovala samostatně. Všechny zdroje informací a prameny, které jsem využila k sepsání mé bakalářské práce, jsem citovala v textu a uvedla jsem je v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Olomouci dne 16.04. 2024

Podpis:

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Hana Štípčáková
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Kateřina Jeřábková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Komunikace v rodině s osobou se sluchovým postižením
Název práce v angličtině:	Communication in family with a person with hearing difficulties
Zvolený typ práce:	Bakalářská práce
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá vnímáním a způsobem komunikace osob se sluchovým postižením s intaktními členy rodiny. Dělí se na dvě části, první část je teoretická a zaměřuje se na sluchové postižení, komunikaci, jednotlivé komunikační systémy sluchově postižených a rodinu. Druhá část je výzkumná, která odpovídá na stanovené cíle a otázky.
Klíčová slova:	Sluchové postižení, sluchová vada, komunikace, komunikační systémy, rodina, CODA
Anotace v angličtině:	This bachelor thesis examines the perception and communication methods of people with hearing impairment with intact family members. This work is divided into two parts, the first part is theoretical and focuses on hearing impairment, communication, individual communication systems of people with hearing impairment and their family. The second part is research-based and answers the set of objectives and questions.
Klíčová slova v angličtině:	hearing impairment, hearing defect, communication, communication systems, family, CODA
Přílohy vázané v práci:	Příloha č.1.....Přepis rozhovoru č.1 Příloha č.2.....Přepis rozhovoru č.5 Příloha č.3.....Informovaný souhlas s poskytnutím rozhovoru a jeho následným využitím pro účely bakalářské práce
Rozsah práce:	48
Jazyk práce:	Český jazyk

OBSAH

ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST.....	7
1 SLUCHOVÉ POSTIŽENÍ.....	8
1.1 CHARAKTERISTIKA SLUCHOVÉHO POSTIŽENÍ.....	8
1.2 KLASIFIKACE SLUCHOVÝCH VAD.....	10
1.2.1 Klasifikace podle místa vzniku sluchové vady	10
1.2.2 Klasifikace podle doby vzniku sluchové vady	11
1.2.3 Klasifikace podle velikosti sluchové ztráty	11
1.3 DŮSLEDKY SLUCHOVÉHO POSTIŽENÍ.....	12
2 KOMUNIKACE OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM	13
2.1 CHARAKTERISTIKA KOMUNIKACE.....	13
2.2 VOLBA KOMUNIKAČNÍHO SYSTÉMU U OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM	14
2.3 KOMUNIKAČNÍ SYSTÉMY SLUCHOVĚ POSTIŽENÝCH	14
2.3.1 Orální komunikační systémy.....	14
2.3.2 Vizuálně-motorické komunikační systémy	18
3 RODINA	22
3.1 CHARAKTERISTIKA RODINY	22
3.2 RODINA S OSOBOU SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM	23
3.2.1 Slyšící děti neslyšících rodičů	23
3.2.2 Neslyšící děti slyšících rodičů	24
3.2.3 Neslyšící děti neslyšících rodičů.....	24
VÝZKUMNÁ ČÁST	25
4 VÝZKUMNÁ ČÁST.....	26
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	26
4.2 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	27
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A CÍLE	27
4.4 METODA SBĚRU DAT	28
4.5 VÝZKUMNÝ VZOREK.....	28
4.6 METODA ANALÝZY DAT	29
4.7 ZÍSKANÁ DATA	29
4.8 SHRNTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU A JEJICH DISKUZE	38
5 ZÁVĚR	44
LITERATURA.....	45
SEZNAM PŘÍLOH	48

ÚVOD

Ve své bakalářské práci se věnuji komunikaci osob se sluchovým postižením s intaktními členy rodiny. Toto téma jsem si zvolila, jelikož se už delší dobu zajímám o osoby se sluchovým postižením, se kterými jsem často v kontaktu a také s nimi komunikuji. Již třetím rokem se učím znakový jazyk v Oblastní unii neslyšících v Olomouci a ze své vlastní zkušenosti můžu potvrdit, že komunikace s osobami se sluchovým postižením je velmi náročná, proto se na ni zaměřuji a zvolila jsem ji v kombinaci s pojmem rodina, který je pro mě nesmírně důležitý a v mém životě nenahraditelný. Chtěla bych se dozvědět, jak člověk se sluchovým postižením komunikuje s intaktními členy rodiny, jak tuto situaci navzájem vnímají osoby se sluchovým postižením a intaktní členové rodiny a zda se dokážou vcítit jeden do druhého a mít vzájemné pochopení.

Cílem práce je zjistit, jak osoby se sluchovým postižením a intaktní členové rodiny vnímají vzájemnou komunikaci a jakým způsobem spolu komunikují.

První tři kapitoly jsou teoretické, ve kterých se zaměřuji na pojmy, které jsou pro moji bakalářskou práci nezbytné. V první kapitole se věnuji charakteristice sluchového postižení, klasifikaci sluchových vad podle několika hledisek a následně vypíchnu důsledky sluchového postižení. Ve druhé kapitole definuji pojem komunikace, následně volbu komunikačního systému a v neposlední řadě jednotlivé komunikační systémy pro osoby se sluchovým postižením. Ve třetí a zároveň poslední teoretické kapitole píšou o rodině a její důležitosti, poté více konkrétněji rozeberu rodinu s osobou se sluchovým postižením. Nejprve se zaměřím na slyšící děti neslyšících rodičů, které můžeme odborně nazvat CODA, zmiňuji také neslyšící děti slyšících rodičů. A v neposlední řadě popíšu neslyšící děti neslyšících rodičů.

Čtvrtá kapitola je věnována výzkumu mé bakalářské práce. Zde se zabývám výzkumným problémem, metodologií výzkumného šetření, výzkumnými otázkami a cíli, popisují výběr metody sběru dat a výzkumný vzorek. Následně pomocí otevřeného kódování provádím metodu analýzy dat a odpovídám na výzkumné otázky.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Sluchové postižení

V první kapitole vysvětlíme pojem sluchové postižení a blíže jej budeme specifikovat. Také se zaměříme na klasifikaci sluchového postižení z více směrů. Nejprve podle místa vzniku sluchového postižení, následně doby, kdy ke sluchovému postižení došlo čili zda jde o vadu prelingvální nebo postlingvální, tyto termíny v podkapitole dovysvětlíme. Nesmíme opomenout klasifikaci podle velikosti ztráty sluchu. V neposlední řadě se v této kapitole budeme věnovat důsledkům sluchového postižení, které jsou velmi důležité pro následný výběr komunikačního systému, socializaci, vzdělávání nebo výchovu.

„Slepota odděluje člověka od věcí, hluchota odděluje člověka od lidí“ zde mluvíme o známém výroku od neskutečné Heleny Kellerové, což byla jedna z nejslavnějších hluchoslepých žen na světě. V tomto případě se ale zaměříme na *„oddělení člověka od lidí“*, jedna z hlavních příčin, která zde hraje velkou roli je komunikační bariéra. Mezi další problémy můžeme řadit změny chování, které následně ovlivňují socializaci. (Potměšil, 2007, s. 7)

1.1 Charakteristika sluchového postižení

Sluchové postižení

Langer (2013) uvádí, že: *„Za sluchové postižení považujeme sociální důsledek takové ztráty sluchu, kterou již není možné plně kompenzovat technickými pomůckami, a které již tedy negativně ovlivňuje kvalitu života člověka“* (Langer, 2013, s.8).

Dále je důležité vymezit rozdíl mezi sluchovou vadou a sluchovou poruchou. U sluchové poruchy může dojít pomocí léčby k obnovení, oproti tomu sluchová vada je ireverzibilní, což znamená, že je nevratná. (Regec, Kroupová, 2012, s.119)

„Obecný termín zahrnující všechny osoby s velice různou velikostí ztráty sluchu – sluchové postižení“ (Hrubý, 1999, s.38).

O osoby se sluchovým postižením se od roku 1983 zajímá samostatná speciálně pedagogická disciplína, která byla vyčleněna z logopedie. Mluvíme o surdopedii, o vědě, která se zabývá maximálním rozvojem, vzděláváním a výchovou jedinců se sluchovým postižením. (Bytešníková et al., 2007, s.83)

Sluchové postižení postihuje velmi různorodou skupinu lidí. Rozdělit je můžeme do několika kategorií, jde o skupinu nedoslýchavých, ohluchlých, neslyšících. (Horáková, 2012, s.9-10)

Řadit zde budeme také osoby s kochleárním implantátem nebo Neslyšící s velkým „N“. Všechny tyto skupiny jsou velmi specifické. Nejen že se od sebe odlišují jednotlivé skupiny samy navzájem, velký rozdíl je i mezi jednotlivci uvnitř dané skupiny. Značnou roli zde hraje stupeň sluchového postižení, kdy ke ztrátě sluchu došlo, dále věk sluchově postiženého, také jeho intelekt a sociální prostředí, ve kterém se osoby se sluchovým postižením nachází a na jejich způsobu péče. (Horáková, 2012, s.9-10)

Nedoslýchaví

„Nedoslýchavost znamená každé zhoršení sluchu oproti běžné populaci, nikoliv však jeho úplné vymizení“ (Hrubý, 1999, s. 43).

Podle Skákalové (2016) se nedoslýchavost dále dělí na základě audiometrického šetření na lehkou nedoslýchavost, středně těžkou a těžkou nedoslýchavost. Každá ze tří stupňů nedoslýchavosti má odlišnou charakteristiku a samozřejmě se liší využitím různých kompenzačních pomůcek.

Ohluchlí

Skákalová (2016) se zde zaměřuje na postlingvální hluchotu, rozumíme tomu, že se jedná o úplnou ztrátu sluchu, ke které došlo po ukončení základního vývoje řeči z důvodu fixace mluvené řeči během života. Ohluchlí k dorozumívání využívají převážně mluvenou řeč, tu však nemůžou plně uplatňovat z důvodu sluchové vady, která jim brání v akustickém přijímání informací, proto také užívají vizuální formu komunikace v podobě odezírání nebo písemnou formu jazyka.

Neslyšící

Konkrétně hovoříme o prelingválně neslyšících, v tomto případě se člověk se sluchovým postižením narodil nebo ho získal před ukončením základního vývoje řeči. Neslyšící člověk s prelingvální sluchovou vadou má větší sklony než neslyšící člověk s postlingvální sluchovou

vadou k užívání vizuálně-motorických systémů a je pro něj snadnější je využívat ke komunikaci. Ve většině těchto případů je přirozeným jazykem znakový jazyk. (Skákalová, 2016, s.18-28)

Osoby s kochleárním implantátem

Osoby s kochleárním implantátem patří do specifické skupiny osob se sluchovým postižením. Jsou to osoby, které mají zabudovaný kochleární implantát, což je technická pomůcka, která člověku slouží ke komunikaci a umožňuje mu znovu používat sluch. U těchto osob je poté nutné zařadit speciální logopedickou péči. (Langer, 2013, s.53)

Neslyšící s velkým „N“

Neslyšící osoby s velkým „N“ jsou neslyšící, kteří si nepřipouští sluchové postižení, ale považují se za odlišnou skupinu s jinou kulturou a jazykem. Jejich přirozeným jazykem je znakový jazyk. Menšina Neslyšících má samozřejmě řadu pravidel, které musí osoby patřící do této komunity dodržovat. Pojem Neslyšící vznikl v USA mezi 60. – 70. lety 20. století. (Horáková, 2011, s.83-86)

1.2 Klasifikace sluchových vad

Sluchové vady můžeme klasifikovat podle několika kritérií. Je to podle místa vzniku, kde ke sluchové ztrátě došlo. Dále klasifikace podle doby, kdy ke sluchové ztrátě došlo. Dělíme ji na dobu, kdy byl ukončen základní vývoj řeči a dobu neukončeného základního vývoje řeči. V neposlední řadě je dělíme podle velikosti sluchové ztráty. (Souralová, 2005, s.17)

1.2.1 Klasifikace podle místa vzniku sluchové vady

Podle lokalizace sluchové vady odlišujeme periferní a centrální poruchy, důležité je určit místo vzniku sluchové vady k následnému stanovení způsobu léčby, popřípadě rehabilitace. Nejprve k centrálním poruchám, u kterých vzniknou složité vady zapříčiněné rozličnými procesy, které zasahují korový a podkorový systém sluchových drah.

Periferní sluchové poruchy se dále dělí na převodní, percepční a smíšené poruchy. U převodních neboli konduktivních poruch nastává problém ve vnějším nebo středním uchu.

V tomto případě však nenastávají potíže se sluchovými buňkami, ty jsou zcela v normě. Problém můžeme nalézt například kvůli nadměrnému množství ušního mazu z důvodu ucpání zvukovodu, jelikož se maz promění v pevnou mazovou zátku. Problém může nastat i u adenoidní vegetace. Dojde ke zvětšení nosohltanové mandle, která zapříčiní poruchu ventilace středního ucha skrz tubu auditivu neboli Eustachovu trubici. U percepční neboli sensorineutrální poruchy dochází k narušení ve vnitřním uchu u sluchového nervu nebo sluchových buněk. Smíšená porucha je kombinace převodní a percepční poruchy. (Horáková, 2012, s.11-15)

1.2.2 Klasifikace podle doby vzniku sluchové vady

V kategorii dělení podle doby vzniku sluchové ztráty se zaměřujeme na dobu, kdy ke sluchové ztrátě došlo před nebo po ukončení základního vývoje řeči. Konkrétně se jedná o období okolo pěti až sedmi let věku dítěte. Dle těchto hledisek tuto kategorii dále dělíme na postlingvální a prelingvální sluchovou ztrátu. (Hradilová, 2023, s.28)

Postlingvální sluchová vada vzniká po ukončeném základním vývoji řeči, což je v období po 5. až 7. roku dítěte. V této fázi se již nevytrácí řečové projevy, jelikož je mluvená řeč patřičně upevněna. Dochází však k artikulačním prozodickým obměnám mluveného projevu kvůli chybějící zpětné vazbě prostřednictvím sluchu. (Souralová, 2005, s.19)

Naopak prelingvální sluchová vada vznikla v období, kdy ještě nebyl ukončen základní vývoj řeči u dítěte, a to v rozmezí mezi 4. až 7. rokem. Doposud získané řečové a jazykové dovednosti nejsou natolik fixovány a důsledkem příchodu neočekávané sluchové ztráty začnou mizet. A pokud není ve správnou chvíli započata odborná péče, jazykové a řečové dovednosti mohou vymizet úplně. (Langer, 2013, s.53)

1.2.3 Klasifikace podle velikosti sluchové ztráty

Ve zdrojích se dají dohledat různé klasifikace sluchových vad Světové zdravotnické organizace (WHO) podle velikosti sluchové ztráty. Souralová (2005, s.17-19) například uvádí světové uspořádání jednotlivých stupňů sluchových poruch, kterou uvedla v platnost v roce 1980 Světová zdravotnická organizace (WHO). Sluchové poruchy jsou uváděné od nejlehčí po tu nejtěžší s největší sluchovou ztrátou. Jako první zmiňuje lehkou sluchovou poruchu, u které

je ztráta 26 až 40 dB, dále střední sluchová porucha se ztrátou 41 dB až 55 dB, se sluchovou ztrátou 56 dB až 70 dB je uváděná středně těžká sluchová porucha. Těžká sluchová porucha má 71 dB až 91 dB. Jako nejtěžší je uváděná úplná ztráta sluchu.

Horáková (2012, s.15) také uvádí klasifikaci podle Světové zdravotnické organizace (WHO) z roku 2001, která se mírně liší oproti klasifikaci, kterou uvádí Suralová. Je méně známá a není natolik uznávaná. Normální sluch uvádí od 0 až 25 dB, lehká ztráta sluchu od 26 dB až 40 dB je udáváno jako lehké poškození sluchu. Střední poškození sluchu je od 41 dB až 60 dB. Poté těžké poškození sluchu od 61 dB až po 80 dB a nejtěžší je velmi těžké poškození sluchu až hluchota a ta se udává od 81 dB a více.

1.3 Důsledky sluchového postižení

Horáková (2012, s.37-46) zdůrazňuje, že důsledky sluchových vad jsou více závažnější u vad, které vznikly u člověka v dřívější době než u vad, které se objevily v pozdějším věku. Důsledky sluchového postižení provází člověka po celý jeho život. U kojenců a novorozenců si můžeme všimnout toho, že dítě za zvukem neotočí hlavičku nebo jeho pláč nezklidníme naším hlasem. V pozdějším věku mají děti problém se socializací, jelikož nekomunikují jako intaktní děti. Velmi častým důsledkem sluchového postižení je nadměrně dlouhá doba pro adaptaci a urovnání si v sobě samém sociální a emocionální problémy. V dospělém věku nastává omezení v pracovní a společenské oblasti. Náročné to budou mít neslyšící také v oblasti partnerské, což se vztahuje jak ke zhoršené socializaci, tak i emocionálním problémům. Komunikační bariéra u jedinců může způsobovat také frustraci, z čehož následně vzniká citová deprivace. Neslyšící jsou v oblasti příjmu nových informací odkázáni pouze na svůj zrak, což je zdaleka těžší jako příjem informací u intaktních osob.

2 Komunikace osob se sluchovým postižením

Ve druhé kapitole definujeme pojem komunikace a zaměřujeme se na verbální a neverbální komunikační formu. Následně rozebíráme jednotlivé komunikační systémy sluchově postižených, patří zde orální a vizuálně-motorické komunikační systémy. Na závěr se věnujeme volbě komunikačního systému.

2.1 Charakteristika komunikace

Psychologové chápou lidskou komunikaci jako „*sdělení*“ nebo „*sdílení*“, tento pojem pochází z latinského slova *communicare*, což přesně znamená „*činit něco společným, společně něco sdílet*“ (Vybíral, 2000, s.17).

Mezilidská komunikace je velmi důležitá, jelikož člověk bez možnosti komunikace nemůže být šťastný, protože jejím prostřednictvím dochází k předávání informací, socializaci, vzájemnému porozumění například v rodině, v práci nebo ve škole. Ke komunikaci můžeme využít slovní neboli verbální formu komunikace nebo mimoslovní neboli neverbální formu komunikace. (Bednaříková, 2006, s.11-15)

Neverbální komunikace je forma, při které nevyužíváme slova, ale zaměřujeme se na výraz tváře, pohyby a posunky rukou, postavení a pohyby těla ale i hlavy. Nesmíme však opomenout haptiku neboli hmatový kontakt, který je nesmírně důležitý třeba pro vyjádření náklonnosti. Aniž bychom si uvědomovali, neverbální komunikaci využíváme po celý svůj život. Napomáhá lidem k vyjádření emocí, postojů a doplňuje verbální formu komunikace. Naopak verbální komunikací se myslí, jakékoliv sdělení, ve kterém využíváme slova. Jde o nejběžnější a nejefektivnější formu komunikace, jejímž základem je jazyk a dochází zde k nejúčinnějšímu přenosu informací. Do verbální komunikace patří mluvená ale i psaná podoba jazyka. (Bednaříková, 2006, s.21-34)

Boukalová (2023, s.15-17) ve své publikaci uvádí, že komunikace zprostředkovává jak mezi jednotlivci, tak i ve společnosti přenos konkrétních významů. Pod pojmem význam se neskrývá jenom přenos informací a poznatků, ale jde i o vzájemné předávání zkušeností v jednotlivých činnostech. Pomocí komunikace vyjadřujeme své emoce, které následně sdílíme

s ostatními, také je přijímáme od ostatních a můžeme pro ně být velkou oporou. Velmi důležité je i debatování o našich postojích, ideálech a normách.

Strnadová (2008) uvádí, že neverbální prvky jsou pro osoby se sluchovým postižením daleko důležitější než pro intaktní osoby. Tím, že neslyšící člověk bedlivě pozoruje mimiku a jednotlivá gesta, tak dokáže přesněji porozumět celému obsahu sdělení. (Strnadová, 2008c, s.12)

2.2 Volba komunikačního systému u osob se sluchovým postižením

Osoby se sluchovým postižením tvoří specifickou skupinu, která využívá různých forem komunikace a každý si může sám zvolit, jakým způsobem bude komunikovat čili u každého jedince se sluchovým postižením je komunikace individuální. Volba komunikačního systému závisí především na typu sluchové ztráty, jeho stupni a době, kdy ke ztrátě sluchu došlo. Vybraný způsob komunikace se také odvíjí od typu kompenzačních pomůcek, rodině a zda osoba využívá zbytky sluchu nebo nikoliv. Skákalová ve své publikaci uvádí, že většina osob se sluchovým postižením volí primárně vizuálně-motorické komunikační systémy, které jsou pro ně přirozenější, jelikož znakový jazyk, který se také řadí do vizuálně-motorických systémů je jejich přirozeným jazykem. (Skákalová, 2011, s.53-59)

2.3 Komunikační systémy sluchově postižených

Pokud se zaměříme na vzdělávání a výchovu osob se sluchovým postižením, můžeme zmínit dva typy komunikačních systémů. Konkrétně jsou to orální a vizuálně-motorické komunikační systémy. Dříve byly preferovány zejména orální komunikační systémy, které dominují hlavně u intaktní společnosti. V dnešní době se na výběr komunikačního systému zaměřujeme dle individuálních potřeb jedince a u bilingvismu dochází k rovnému vztahu mezi vizuálně-motorickými a orálními komunikačními systémy. (Souralová, 2005, s.9-11)

2.3.1 Orální komunikační systémy

Mezi orální komunikační systémy řadíme odezírání, čtení a psaní a v neposlední řadě mluvenou řeč, která zmíněné orální komunikační systémy reprezentuje čili je nezbytná. (Horáková, 2011, s. 74-75)

Mluvená řeč

Řeč je schopnost, při které dochází mezi lidmi k předávání informací prostřednictvím jazyka. Oproti tomu jazyk je soubor kódů, které jsou určené k dorozumívání národů, kmenů nebo určité etniky. (Erhart, 2001, s. 9)

Mluvená řeč je přímá, přirozená, okamžitá, bezprostřední a k její realizaci využíváme jazyk, který považujeme za seskupení jazykových prostředků. Časová lineárnost je velmi důležitý termín, jelikož se váže k řeči a je považovaná za její hlavní znak. Význam slova lineární v kontextu mluvené řeči spočívá v tom, že každou jednu hlásku, slovo, větu vyslovujeme a vnímáme samostatně. Existuje řada zvukových prostředků, které jsou nezbytně nutné při tvorbě mluvené řeči. Řadíme do nich tempo řeči, její sílu, melodii, samozřejmě i barvu hlasu, pomlky a pauzy. Při tvorbě řeči se nevyužívají pouze zvukové prostředky, ale i nejazykové prostředky, které jsou nedílnou součástí řeči a pomocí nich dokážeme vyjádřit emoce. Patří sem mimika, jde o vyjádření pocitů prostřednictvím výrazu obličeje a gesta, čímž jsou myšleny pohyby těla, které nám něco sdělují. Všechny zmíněné prostředky se odvíjí od nastavení jejich mluvčího, na kterém je posluchač vždy závislý. Mezi mluvčím a posluchačem vzniká díky mluvené řeči určitá vazba. (Bečka, 1992, s.12-15)

U osob se sluchovým postižením se rozvojem mluvené řeči zabývá individuální logopedická péče, která využívá speciální metody postavené na zrakové a hmatové percepci. U těchto osob může nastat narušení řeči již na úrovni dýchání neboli respirace. V takovém případě nastává špatná souhra u výdechu a nádechu. Většina neslyšících neumí správně nakládat s dechem. Nádech a výdech bývá tedy na nesprávném místě uprostřed věty a zároveň můžeme pozorovat i velmi hlasité dýchání. Problém se objevuje také při fonaci neboli tvorbě hlasu, zde je u osob se sluchovým postižením potíž s výkyvy u výšky a síly hlasu, mluvená řeč je monotónní. V neposlední řadě se jedná o potíže s artikulací. Se změnou artikulace se setkáváme u veškerých vokálů a konsonantů. (Souralová, 2005, s.13-15)

Odezírání

Sovák (1965, s.251) vymezil odezírání jako: „*vnímání orální mluvy zrakem a její chápání podle pohybů úst, mimiky tváře, výrazu očí, gestikulace rukou i celého těla.*“

Podle Krahulcové (2002, s.193-196) je odezírání dovednost, kterou získáme dlouhodobým učením a následným tréninkem. Pomocí odezírání dokážeme vnímat mluvenou řeč zrakem. Velkou roli zde hraje mimika obličeje, situační faktory, kontext obsahu mluveného, postoj těla, gestikulace rukou. Toto jsou prvky, které nám napomáhají zjistit obsah sdělení.

„Odezírání však nemůže zcela nahradit sluch a je vnímáno jako jeho nedokonalá náhrada“ uvádí Doležalová (2020, s.62).

Osoba se sluchovým postižením může pomocí zrakové percepce neboli zrakového vnímání rozpoznávat pohyby mluvidel a přijímat je jako kinémy. Jednomu kinému se nerovná pouze jeden foném, ale je jich několik. Existuje pět kinémů pro samohlásky, které lze snadno rozeznat. Pro souhlásky máme sedm kinémů, u nichž je odezírání poněkud náročnější. Například bilabiální kiném je pro souhlásky b, p, m. Velkou zajímavostí je, že některé hlásky jako „h“ a „ch“ nemají kinémy vůbec. (Krahulcová, 2002, s.193-196)

Správné odezírání závisí na řadě faktorů, které jsou spojeny s vnitřními a vnějšími podmínkami odezírání. Mezi vnější podmínky vizuální percepce mluvené řeči spadá patřičná intenzita a směr světla. Komunikující by měli stát tak, aby světlo dopadalo na tvář mluvčího. Odezírání také usnadňuje správná vzdálenost mezi komunikujícími. Velmi velká vzdálenost nebo naopak blízkost můžou odezírání velmi negativně ovlivnit. V neposlední řadě jde o techniku mluvení, důležitá je správná artikulace. Do vnitřních podmínek odezírání náleží především fyzické a psychické faktory, což je intelekt, kognitivní a zrakové funkce, zbytky sluchu, schopnost vnímání vibrací, aktuální psychický stav. Významnou roli hraje věk, zda člověk přišel o sluch před nebo po ukončení vývoje jazyka, znalost gramatiky jazyka a bezpochyby také slovní zásoba. A na závěr sociální faktory, mezi které patří například sociální zralost, což nesmíme opomíjet. (Souralová, 2005, s.18)

Nácvik odezírání se dělí na několik stupňů:

- **Ideovizuální odezírání** – Jedná se o přípravný stupeň odezírání. Spočívá v jednoduchosti a přirozenosti, avšak má omezenou formu. Dětem dává základ, aby zvládly porozumět intaktní společnosti. Spočívá v tom, že si dítě dává dohromady faciální obraz pouze s představou, nespojuje ho s artikulovaným slovem.

- **Vizuálně-fonetické odezírání** – Tento stupeň je poněkud náročnější a nachází se v něm dítě, když začíná tvořit slova a vyvozovat hlásky. Na rozdíl od přípravného stupně odezírání dokáže dítě v této části spojovat faciální obraz s konkrétním artikulovaným slovem.
- **Ideativní odezírání** – Jde o stupeň, ve kterém dítě dokáže rozeznávat kinémy ve slovech. V této fázi už dokáže usuzovat a doplňovat slova podle významu. (Krahulcová, 2002, s.199-200)

Čtení a psaní

Krahulcová (2002, s.211-216) konstatuje, že k tomu, abychom zvládali psanou podobu jazyka, tak se musíme naučit písemné formě textu nejprve porozumět. Psaná forma jazyka se od mluveného projevu odlišuje, a to jak stavbou, tak i způsobem fungování. Pro osoby se sluchovým postižením je psaná forma velmi náročná, jelikož se učí psanou podobu řeči, kterou ještě neznají. Kdežto intaktní děti se učí psát a číst až poté, co umí jednu formu jazyka a tou je řeč.

Setkáváme se se spoustou metod, které se využívají v prvopočátečním čtení a liší se od sebe svými metodickými postupy. Vypíchneme metody, které jsou v dnešní době nejvíce používané. Jde o metodu analyticko-syntetickou, metodu genetickou a metodu globální.

- **metoda analyticko-syntetická** – Metoda spočívá ve vyvození všech samohlásek a souhlásek z celku. Dochází k dělení celku na jednotlivé části. Dalším krokem je tvorba slabik z jednotlivých hlásek, skládání slov a následně i vět. Učí se velká i malá tiskací písmena a čtení se současně prolíná se psáním. V této oblasti hrál velmi významnou roli Otokar Chlup, což byl český pedagog, který zhotovil Slabikář a Živou abecedu.
- **metoda globální** – Tato metoda se zaměřuje na celek a spočívá v tom, že si žáci zapamatují vizuální podobu slova, aniž by věděli, co jednotlivá písmena znamenají. Vše je založeno na neustálém opakování. Nácvik probíhá v pěti na sebe navazujících etapách. Globální metoda nejvíce vyhovuje dětem se

sluchovým postižením nebo jiným zdravotním znevýhodněním. Využívat ji můžeme také u malých dětí, neaplikujeme ji však po celou dobu, co učíme děti číst.

- **metoda genetická** – Na rozdíl od metody globální, nácvik metody genetické probíhá pouze ve třech etapách. V průpravném období neboli v první etapě dochází k navození zájmu ke čtení. Hravou formou učíme recitovat básničky, říkanky a povídky pohádky. Po malých krůčcích představujeme velká písmena tiskací abecedy a začínáme s nácvikem hláskování jednoduchých slov. Učebnice a pracovní listy se dostávají do rukou dětem ve druhé etapě, učí se psát a současně číst. Postupnými kroky poté čtou i delší celá slova. Závěrečná třetí etapa je náročnější, zde již píšou malá tiskací písmena abecedy. Je to etapa, ve které plynule čtou s porozuměním a začínají se čtením prvních knih. (Fasnerová, 2018, s.104-138)

U osob se sluchovým postižením se objevují při čtení a psaní často velké obtíže. Tyto osoby mají obecně malou slovní zásobu, nedokážou porozumět cizím nebo složeným slovům, obrovský problém je v orientaci v textu nebo jakou mají funkci jednotlivé jazykové prostředky, které využíváme pro určení vztahů mezi slovy nebo větami. Přeneseným výrazům, různým přirovnáním, frázím, které patří do oblasti frazeologie, ve většině případech také nedokážou porozumět. Proto se doporučuje celoživotní vzdělávání osob se sluchovým postižením, aby měly neustálý přísun informací, začleňovaly se do společnosti a budovaly si vlastní sebevědomí. (Krahulcová, 2002, s.212-216)

2.3.2 Vizualně-motorické komunikační systémy

Vizualně-motorické komunikační systémy jsou nedílnou součástí komunikace osob se sluchovým postižením. Tyto systémy využívají k předávání informací vizuální pohybové prostředky, mezi které se řadí např. pohyby rukou, mimika, postoj atd., tyto prostředky jsou přijímány skrze smyslový orgán zrak. (Souralová, 2005, s.23)

Do vizuálně-motorických systémů řadíme:

Český znakový jazyk

Český znakový jazyk je přirozeně vytvořený jazyk, díky kterému se mohou osoby se sluchovým postižením dorozumívat. Definován je v zákoně č. 155/1998 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob jako *„přirozený a plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně-pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní částí trupu. Český znakový jazyk má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojitě členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální i gramatické.“*

Jak uvádí Macurová a Zbořilová (2018, s.9-25) nejmenší významovou jednotkou znakových jazyků je znak, jenž má složku manuální a nemanuální. Manuální složka je daná místem, ve kterém je znak ukazován, bezpochyby tvary, které ukazují ruce a pohybem, který ruce znakují. Horáková (2012, s.54-58) ve své publikaci uvádí další manuální komponenty znaku, jsou to orientace dlaně, orientace prstů, vzájemná poloha rukou a kontakt tělem. Druhá složka je nemanuální, do které jsou řazeny gestikulace, mimika, pohyby hlavy a v neposlední řadě pohyby horní částí trupu.

Český znakový jazyk je vytvořený smluvenými znaky, které se liší u jednotlivých nářečí. Na rozdíl od českého jazyka nemá psanou podobu. To však chybí, proto se využívají k zaznamenání znaků videokamery a jiné nahrávací zařízení, protože český znakový jazyk je trojrozměrný a tento způsob pro zaznamenání je nejrychlejší. Pro grafické zachycení znaků na papír nebo do počítače a k vytváření slovníků nebo při výzkumech se používají standardizované notační systémy. *„..., které se snaží pomocí různých značek více či méně ikonických zapsat jednotlivé komponenty znaku“* (Macurová, Zbořilová, 2018, s. 180).

Jednotlivým komponentům potom náleží značka, která zastupuje místo artikulace, tvary, polohu a pohyby rukou, řadíme zde také orientaci dlaně a prstů, pohyby a pozice v určitých částech obličeje a velmi důležitá je hlava a horní část trupu. (Macurová, Zbořilová, 2018, s.179-200)

Znakovaná čeština

Jde o uměle vytvořený komunikační systém pro osoby se sluchovým postižením, který uplatňuje gramatické prostředky českého jazyka. Artikulace u znakované češtiny může být hlasitá, ale i bezhlasná. (Horáková, 2012, s.59-62)

Obdobnou definici uvádí také zákon č. 155/1998 Sb. *„Znakovaná čeština využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou pohybem a postavením rukou ukazovány jednotlivé znaky, převzaté z českého znakového jazyka.“*

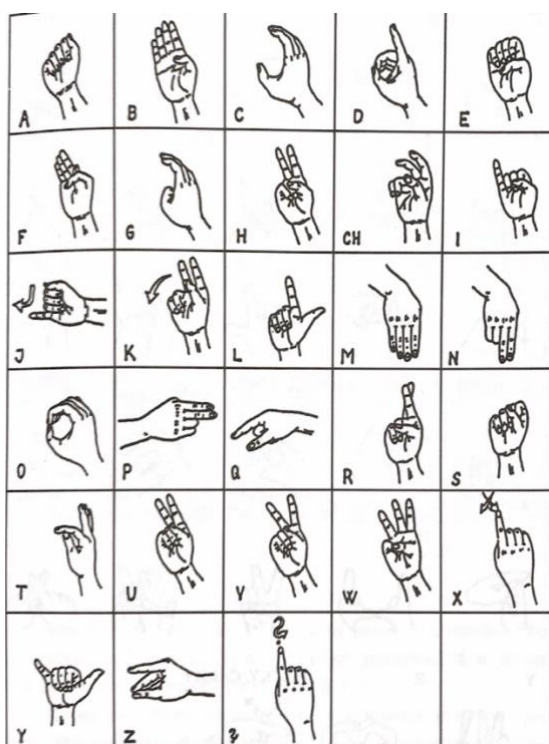
Tento komunikační systém využívají především nedoslýchaví nebo ohluchlí lidé, kteří preferují odezírání. Jakmile komunikují, zaměřují se převážně na ústa člověka, který znakuje a znaky berou jako dodatek. Naopak lidé neslyšící, kteří nerozumí českému jazyku tento komunikační systém moc nevyužívají. (Horáková, 2012, s.59-62)

Prstová abeceda

Prstovou abecedu stejně jako znakový jazyk řadíme mezi vizuálně-motorickou komunikační formu. Někdy se jí říká daktylní abeceda podle řeckého slova daktylos, což znamená prst. (Krahulcová, 2014, s.251-256)

„Prstová abeceda využívá formalizovaných a ustálených postavení prstů a dlaně jedné ruky nebo prstů na obou rukou k zobrazování jednotlivých písmen české abecedy.“ (Zákon č. 155/1998 Sb.).

Prstovou abecedu dělíme na jednoruční a dvouruční. Jednoruční prstová abeceda se využívá nejčastěji v mladším školním a předškolním věku. Často se využívá při výuce gramatiky českého jazyka, také jako podpora při nácviu prvopočátečního čtení u metody analyticko-syntetické. Dvouruční prstová abeceda se uplatňuje převážně u dospělých osob se sluchovým postižením. Konkrétně ji využívají v případech, kdy neznají odpovídající znak nebo když potřebují komunikovat s intaktními osobami. (Bytešníková et al., 2007)

Obr. č. 1: Česká jednoruční prstová abeceda
(převzato: Kraulcová, 2002, s. 228)

Obr. č. 2: Česká dvouruční prstová abeceda
(převzato: Kraulcová, 2002, s. 229)

3 Rodina

Ve třetí kapitole budeme charakterizovat termín rodina, kdo do rodiny patří a jaký má význam. Konkrétně se zaměříme na rodinu s osobou se sluchovým postižením, a to ze dvou pohledů. Nejprve popíšeme slyšící děti neslyšících rodičů, které se odborným termínem označují CODA. Poté se zaměříme i na neslyšící děti, kterých se rodí odhadem 95 % slyšícím rodičům. A v neposlední řadě charakterizujeme neslyšící děti neslyšících rodičů.

3.1 Charakteristika rodiny

Rodina je seskupení osob, které se vymezuje společnou historií, nynější realitou a má společná očekávání, která přichází mezi vzájemně propojenými transakčními vztahy. Někteří příslušníci rodiny jsou propojováni dědičností, zákonnými manželskými sňatky, adopcí dítěte nebo budování jejich společného života v konkrétní části životní trasy. Jestliže mezi jednotlivými členy nalézáme pevné a nepřetržité psychologické a citové spojitosti, můžeme tento stav označit také jako rodinu. V tomto případě jde třeba o náhradní rodinnou péči nebo páry, které nejsou sezdané. (Kramer, 1980, cit. Sobotková, 2012, s.22)

Podle Švrčilové (2010, s.25) je rodina první společnost lidí, ve kterém se dítě hned po porodu nachází. Pro slovo rodina existuje několik desítek způsobů formulací, jak tento pojem definovat. V řadě publikací najdeme mnoho definic pro termín rodina, na které mají vliv jednotlivé směry, jde o směr psychologický, sociální, ekonomický atd.

„Podle velikosti můžeme rodinu nazývat nukleární, malou, která označuje pouze rodiče a děti, rodinu rozšířenou, ve které figurují i další příbuzní (zpravidla prarodiče) a rodinu velkou, do které zahrnujeme i širší příbuzenstvo“ (Švrčilová, 2010, s.25).

Není snadné definovat pojem funkční rodina, protože existuje mnoho parametrů, které jsou každým tvůrcem jednotlivých definic stanoveny jinak. Existují čtyři základní složky, které popisují stavbu rodiny. Řadí se mezi ně intimita, struktura rodiny, osobní autonomie a hodnota orientace i s postojí. Mimo jiné převažujícím prvkem je důležitost komunikace v rodině a její dynamičnost. (Sobotková, 2012, s.42)

3.2 Rodina s osobou se sluchovým postižením

Lauren uvádí, že neslyšící děti neslyšících rodičů obecně dosahují daleko větších výsledků v různých oblastech, do kterých můžeme zařadit například sociální a jazykovou stránku než neslyšící děti, které vyrůstají s intaktními rodiči. Neslyšící děti neslyšících rodičů komunikují svým přirozeným jazykem, a to je jeden z hlavních důvodů, proč docílí lepších výsledků. Komunikace v rodině zejména s rodiči má zásadní dopad na celý vývoj dítěte. Základem rodiny je rodič, který má své komunikační dovednosti na dobré úrovni, aby je mohl využívat při komunikaci s dětmi. (Lauren J et al., 2004)

3.2.1 Slyšící děti neslyšících rodičů

Slyšící děti neslyšících rodičů jsou považovány za kulturní menšinu společnosti, jelikož dokážou komunikovat jak pomocí mluvené řeči, tak i znakovým jazykem. Tato společenská menšina získala označení CODA, které vzniklo v 80. letech 20. století. Označení vzniklo z anglického slovního spojení Child of deaf adult. Často jsou kladeny dotazy na velmi důležitá témata u slyšících dětí, jež žijí v neslyšících rodinách, jako je například oblast komunikace, míra socializace atd. U těchto osob pak dochází ke dvojjazyčnosti, jelikož společně s rodiči jsou schopny komunikovat znakovým jazykem a v intaktní společnosti se dorozumívají pomocí mluvené řeči. (Horáková, 2012, s.121)

Jakým způsobem se slyšícím dítětem od neslyšících rodičů správně komunikovat. Je vhodnější volit znakový jazyk nebo se spíše zaměřit na mluvenou řeč. Neslyšící rodiče by měli být otevřeni, aby se dítě setkávalo s intaktní společností, která mu umožní osvojit si mluvenou formu jazyka národnosti státu, kde dítě vyrůstá. K tomu by mělo nejlépe docházet před ukončením základního vývoje řeči, v této době by měli být rodiče velmi důslední a na komunikaci klást velký důraz. Rodiče by spolu s dítětem měli komunikovat svým přirozeným jazykem, což je u osob se sluchovým postižením znakový jazyk, který si postupně dítě přirozeně osvojuje. (Redlich, c2008)

Bilingvální komunikace

Při bilingvální komunikaci jsou využívány k dorozumívání dva jazyky, které jsou perfektně ovládnuty a aktivně při běžné komunikaci užívány. V případě slyšících dětí

neslyšících rodičů v České republice je to český jazyk a český znakový jazyk. (Krahulcová, 2002, s.40-45)

3.2.2 Neslyšící děti slyšících rodičů

Flaherty tvrdí, že nejnovější a nejpřesnější informace jsou uvedeny o tom, že nejvíce neslyšících dětí se narodí slyšícím rodičům, je to okolo 90 %. Tyto rodiny na tak nečekanou příhodu nejsou absolutně připravené, jelikož si podobnou událostí předtím nikdy neprošly. Následkem náhlé šokové situace se často u slyšících rodičů neslyšících dětí objevují traumata. Velmi důležitým krokem je, aby slyšící rodiče byli schopni přijmout své dítě s jeho odlišnostmi, trávit s ním dostatečné množství času, vztah stavět na vzájemné důvěře a toleranci k sobě navzájem. Obrovský problém přichází s volbou jazyka a vzdělávání pro jejich dítě. V dnešní době je již obrovské množství možností, jakými způsoby spolu komunikovat. Nejlepší možné řešení je volit způsob komunikace individuálně podle typu postižení, na základě povahy a osobnosti jedince atd. Vždy bychom se měli zaměřit na potřeby konkrétního dítěte individuálně, protože volba jazyka ovlivňuje poté celý život neslyšícího dítěte. Prvním a základním krokem je včasná péče o dítě, aby docházelo k jeho kvalitnímu a zdravému vývoji. (Flaherty, 2015, s.67-84)

3.2.3 Neslyšící děti neslyšících rodičů

U neslyšících rodičů nastává daleko větší šance, že s neslyšícím dítětem budou efektivněji komunikovat než slyšící rodiče. Je také vyzorováno, že mezi neslyšícím dítětem a neslyšícím rodičem jsou přirozenější vzájemné vazby a působení, jelikož komunikace jejich společným přirozeným jazykem, kterým je znakový jazyk, je pestřejší. Společný způsob komunikace od počátku ovlivňuje také úroveň inteligence. Neslyšící děti neslyšících rodičů mají při testech IQ lepší výsledky než neslyšící děti slyšících rodičů. Včasná komunikace má vliv i na socializaci neslyšícího dítěte a ovlivňuje jeho sebevědomí, které mají často neslyšící děti od neslyšících rodičů vyšší než neslyšící děti slyšících rodičů, jelikož jsou běžně zařazeni do jejich společnosti a nejsou z rodiny vyčleňováni. (Lauren J et al., 2004)

VÝZKUMNÁ ČÁST

4 Výzkumná část

V této části bakalářské práce se budeme zabývat výzkumem, který je zaměřený na problematiku komunikace osob se sluchovým postižením a intaktních osob v rodině. Popíšeme výzkumný problém, zaměříme se na metodologii výzkumu. Stanovíme výzkumné cíle a otázky. Budeme definovat výzkumný vzorek, popíšeme metodu sběru dat. V závěru se zaměříme na analýzu dat a vyhodnotíme, zda byly naplněny cíle, které jsme si předem stanovili.

4.1 Výzkumný problém

V bakalářské práci, kterou jsme pojmenovali „Komunikace v rodině s osobou se sluchovým postižením“, se zaměřujeme na vnímání a způsob komunikace mezi intaktní osobou a osobou se sluchovým postižením. Snažíme se zjistit, jaké komunikační systémy neslyšící společně s intaktními osobami v komunikaci volí a jaké systémy by upřednostnili z pohledu jejich pohodlí a přirozené komunikace. Také nás zajímá, zda jsou neslyšící v rodině přijímáni a jaký je rozdíl v komunikaci mezi nukleární a širší rodinou s neslyšícím člověkem. Zjišťujeme, zda v rodině existuje komunikační bariéra, která by mohla ovlivňovat fungování rodiny, protože jak jistě všichni víme, komunikace je velmi důležitá, a hlavně nezbytná pro fungování jednotlivých mezilidských vztahů a zejména celé rodiny. Nepříznivou situací, ve které si neslyšící společně s intaktními členy v rodině nerozumí a nemůžou najít společný způsob komunikace si prochází řada z našich rodin, což si většina vlastně ani neuvědomuje. Někteří se s takovou situací zvládnou vyrovnat, najdou si vlastní způsob komunikace mezi sebou, který jim vyhovuje a je pro jejich vzájemné porozumění dostačující. Mnozí však tyto okolnosti vůbec nezvládají a neví, jakým způsobem navzájem komunikovat a jaké komunikační systémy pro komunikaci zvolit, aby si vzájemně co nejvíce porozuměli a měli pro sebe pochopení. Rodina, která se potýká s komunikační bariérou a kde převládá špatná komunikace, je poté dysfunkční rodina a často se objevuje i diskriminace nebo úplné vyloučení. Zaměřujeme se tedy na tuto skupinu, protože jak už jsme psali, komunikace je základem fungování rodiny a jak zmiňuje řada autorů, rodina je první a velmi důležitá skupina lidí, se kterou se setkáváme a která nás po celý život ovlivňuje. My bychom tedy chtěli tuto problematiku posunout a pomocí tohoto výzkumu přijít na řadu odpovědí a následně bychom si přáli, aby po přečtení této práce pomohla rodinám, které se v tak nepříznivé situaci nachází nebo je teprve tyto okolnosti čekají.

4.2 Metodologie výzkumného šetření

Kvalitativní výzkum

K výzkumu jsme zvolili kvalitativní metodu výzkumného šetření, které odpovídají stanovené cíle, výzkumné otázky, metoda sběru dat a metoda analýzy dat. Kvalitativní výzkum je vhodný pro získání více podrobných a souhrnných informací, abychom hlouběji porozuměli problematice tématu komunikace osob se sluchovým postižením a intaktními členy rodiny.

4.3 Výzkumné otázky a cíle

K výzkumu jsme si stanovili následující cíle:

C: Prozkoumat vnímání a způsob komunikace mezi intaktním členem a osobou se sluchovým postižením v rodině z obou pohledů.

V souladu s naším výzkumným problémem a na základě stanovení výzkumného cíle, jsme určili hlavní výzkumné otázky (HVO) a k nim jsme vytvořili výzkumné otázky vedlejší:

HVO1: Jakým způsobem komunikují intaktní člen rodiny a osoba se sluchovým postižením?

VVO1: Jakým způsobem komunikuje osoba se sluchovým postižením v nukleární rodině?

VVO2: Jakým způsobem komunikuje osoba se sluchovým postižením v širší rodině?

HVO2: Jak vnímá osoba se sluchovým postižením komunikaci s intaktním členem v rodině?

VVO3: Jak vnímá osoba se sluchovým postižením komunikaci s intaktním členem ve své nukleární rodině?

VVO4: Jak vnímá osoba se sluchovým postižením komunikaci s intaktním členem ve své širší rodině?

HVO3: Jak vnímá intaktní člen rodiny komunikaci s osobou se sluchovým postižením?

VVO5: Jak vnímá intaktní člen rodiny svoji komunikaci s osobou se sluchovým postižením?

VVO6: Jak vnímá intaktní člen rodiny komunikaci osoby se sluchovým postižením ve své nukleární rodině?

VVO7: Jak vnímá intaktní člen rodiny komunikaci osoby se sluchovým postižením ve své širší rodině?

4.4 Metoda sběru dat

Ve výzkumném šetření jsme zvolili jako metodu sběru dat polostrukturovaný rozhovor, pomocí kterého zjišťujeme podrobné informace od účastníků výzkumu. Pro polostrukturovaný rozhovor jsme se rozhodli, jakmile jsme stanovili výzkumný cíl a usoudili jsme, že to bude nejlepší způsob, jak získávat informace pro bakalářskou práci. Po stanovení cíle, jsme naformulovali výzkumné otázky, ke kterým jsme si připravili okruhy, podle kterých jsme v průběhu polostrukturovaného rozhovoru kladli otázky. Rozhovory vedené s neslyšícími byly tlumočeny ze znakového jazyka do českého jazyka a obráceně, jelikož jsme se shodli na tom, že budeme mít větší jistotu v přesnosti a správnosti předávaných informací. Neslyšící osoba tedy znakovala a tlumočnice tlumočila, co osoba znakuje a její hlas byl zaznamenáván na diktafon mobilního telefonu. Předem jsme vždy předložili informovaný souhlas, jehož podobu přikládáme v příloze č. 3 bakalářské práce. Všichni souhlasili s nahrávkou rozhovoru, ale ne všichni však souhlasili s přiložením přepisu rozhovoru do přílohy bakalářské práce. Rozhovory s intaktními členy rodiny osob se sluchovým postižením probíhaly obdobně, ale bez účasti tlumočnicka. Máme šest rozhovorů, které jsou v délce od 25 až 40 minut. Každý rozhovor byl zcela individuální, i když jsme se drželi okruhů, které jsme si předem určili, účastníci vypovídali podle svého pocitu a uvážení, tudíž se rozhovory od sebe liší v mnoha ohledech.

4.5 Výzkumný vzorek

Pro volbu výzkumného vzorku jsme si stanovili následující kritéria. Požadovali jsme dospělé neslyšící osoby, které by byly ochotné nám poskytnout rozhovor a zároveň by byly ochotné požádat dospělého intaktního člena domácnosti, aby nám také poskytl rozhovor. Ve výsledku tedy účastníci tvořili páry, měli jsme vždy v páru jednoho neslyšícího člověka a jednoho intaktního člověka, kteří byli v jakémkoliv příbuzenském vztahu v nukleární rodině. Výběr účastníků probíhal pomocí metody sněhové koule, tato metoda probíhá prostřednictvím vzájemného doporučení. Nejprve nám byl doporučen neslyšící muž, který poskytl rozhovor a byl ochoten sjednat schůzku se svou slyšící matkou. Muž byl ve věku mezi 30-40 lety a jeho matka má okolo 60 let. Druhá neslyšící mezi 40-50 lety nám byla doporučena právě tímto neslyšícím mužem. Po obeznámení a sdělení všech potřebných informací nám s radostí domluvila ve stejný den setkání i s její slyšící dcerou. Tato neslyšící žena zmínila tlumočnické centrum, které často využívá a je s ním velmi spokojená. Při telefonickém rozhovoru s pracovnící v tlumočnickém centru nám nabídli, zda bychom nechtěli dalšího účastníka

k výzkumu. Samozřejmě jsme souhlasili a tím jsme získali k výzkumu třetí pár, který se skládal z neslyšícího muže okolo 40 let a jeho slyšící sestry okolo 30 let. Všichni účastníci výzkumu pochází a po celou dobu svého života žijí na jižní Moravě.

Výzkumný vzorek byl tvořen následujícími 3 páry:

- **1. pár** – neslyšící žena mezi 40-50 lety = účastník č. 1 (rozhovor č. 1) + slyšící dcera (cca 18 let) = účastník č. 2 (rozhovor č. 2)
- **2. pár** – neslyšící muž okolo 30 let = účastník č.3 (rozhovor č. 3) + slyšící matka okolo 60 let = účastník č. 4 (rozhovor č. 4)
- **3. pár** – neslyšící muž okolo 40 let = účastník č. 5 (rozhovor č. 5) + slyšící sestra okolo 30 let (účastník č. 6)

4.6 Metoda analýzy dat

Rozhovory s účastníky výzkumu, jak bylo již zmíněno, jsme zaznamenávali na diktafon mobilního telefonu. Následně byly rozhovory přepsány, využita byla doslovná transkripce. Přepis dvou rozhovorů, u kterých účastníci povolili doložení v písemné podobě, jsme vložili do přílohy č. 1 a 2 bakalářské práce. K analýze jsme využili metodu otevřeného kódování, která představuje kroky, kde jsou jednotlivé informace po kouscích rozebrány a následně sestaveny do nového celku. U otevřeného kódování jsme vybrali metodu papír tužka. Všechny rozhovory byly vytisknuty a následně ručně kódovány. Informace, které byly kódovány, jsme následně rozdělili do kategorií, které jsme poté pojmenovali a každou kategorii zvlášť popisujeme.

4.7 Získaná data

V této části bakalářské práce představíme data získaná na základě analýzy rozhovorů. Celkem jsme došli k těmto sedmi kategoriím: využívání intaktních osob v rodině k potřebám neslyšících, způsob komunikace, odsuzování, důležité prvky při komunikaci mezi neslyšícími a intaktními, kompenzační pomůcky, doporučení pro neslyšící a jejich intaktní členy rodiny.

1. kategorie – využívání intaktních osob v rodině k potřebám neslyšících

kódy: CODA, využití služeb intaktního člena rodiny

Tématu slyšící děti neslyšících rodičů – CODA, se dotkli všichni účastníci výzkumu bakalářské práce. Každý z nich má nějakou zkušenost s tímto vzácným fenoménem. V prvním

páru je CODA slyšící dcera (účastník č.2) neslyšící účastnice rozhovoru č.1, ve druhém páru je CODA syn neslyšícího muže, o kterém účastník č. 3 hodně mluví. Ve třetím páru je CODA sestra neslyšícího muže (účastník č.5), kteří mají oba rodiče neslyšící. Účastnice č.1 a účastnice č.5 se shodují v tom, že často využívají komunikačních dovedností jejich intaktních členů rodiny. Účastnice č. 1 říká: *„tchyně mluví moc rychle a málo otevírá pusy a já jí špatně rozumím. Dcera mi často tlumočí znakovým jazykem.“* nebo popisuje situaci s policií, tvrdí: *„Ale policie nerada komunikuje s neslyšícími, takže to byla špatná komunikace.“*, *„Dcera musela zase tlumočit, oni neochotní.“* Intaktní členové rodiny často vypomáhají i s porozuměním psaných dokumentů například účastnice č.1: *„ale třeba lékařská zpráva vůbec, to zase dcera, abych věděla správně, o co jde.“* Není to jenom matka, která spoléhá v mnoha případech na svoji dceru. Účastnice č.1 popisovala situaci, kdy pomoc slyšící dcery vyžaduje i její manžel (otec slyšící dcery), který je také neslyšící, konkrétně říkala, že slyšící dcera tlumočí: *„i manželovi, ten neumí ještě tak dobře odezírat.“* A dodala: *„Hodně se spoléháme na dceru.“* Čili oba rodiče využívají její ochoty tlumočit.

Jsou to různé situace, ve kterých se neslyšící bez jejich pomoci neobejdou. Služeb tlumočení od svých blízkých, kteří jsou označováni jako CODA, využívají například také u lékaře, jelikož nedokážou porozumět lékařské zprávě a často se stává, že lékaři nejsou ochotni věnovat jim více času, aby jim jejich diagnózu vysvětlili. K takovým situacím dochází také na úřadech, kde jsou zejména neochotné a netrpělivé pracovnice. Častý problém se objevuje při čtení složitých textů nebo dokumentů, ty jim musí také tlumočit do jejich přirozeného znakového jazyka. Pro neslyšící je toto všechno nezbytná pomoc, bez které si ani nedokážou určité momenty představit, neslyšící účastníci se shodli, jsou velmi rádi, že jejich služeb můžou využít.

Naopak účastnice č. 2 a 6 se shodují, že je někdy využívání k tlumočení a jiných služeb také obtěžuje, nemyslí to v nenávisti, jelikož chápou jejich životní poslání, že svému bratrovi a matce musí pomoci. Někdy se však stává, že jim toto konání zasahuje do vlastního života. Účastnice č. 2 uvádí: *„Co si pamatuji, tak máma volala na Tichou linku, ale jakmile přijeli policisti, tak nebyli ochotní s mámou moc komunikovat, tak jsem musela znakovat já. V té situaci to pro mě nebylo moc příjemné. Ale teď s tím už nemám žádný problém a nebojím se, ráda vždy pomůžu.“* Účastnice č. 6 má obdobné výpovědi, ráda vždy všem pomůže, ale chce žít i vlastní život a nebyť omezována jinými lidmi. Pracuje jako tlumočnice v tlumočnickém centru a často své vlastní rodině vypomáhá s tlumočením právě když je v práci, aby ve své volné chvíli měla čas na vlastní rodinu. Účastnice č. 6 konkrétně říká: *„jsem ráda, že chodím do této práce jako tlumočnice. Protože všichni z rodiny potřebují pomoc občas ode mě a*

kdybych pracovala někde jinde, tak bych to nemohla zvládnout, jelikož mám už svoji vlastní rodinu. Takže jim pomáhám v rámci práce hodně, a to mi usnadňuje hodně život a jsem ráda, že jim můžu pomoci. Jinak by to bylo na úkor mé rodiny, nemohla bych se tolik věnovat dětem.“

Jinak to není ani u páru č. 2, i v tomto případě, kdy je syn jako CODA ještě malý a účastník jeho komunikačních dovedností nemůže využívat, zapojuje do těchto činností svoji slyšící matku. Ta však neumí znakový jazyk, ale dlouhodobou společnou komunikací nevzniká až tak velká komunikační bariéra a svým vlastním způsobem komunikace se spolu zvládnou domluvit lépe než s jakoukoliv úřednicí. Vztah matka a syn je daleko silnější než bratr a sestra, proto se účastnice č. 4 vyjadřuje k využívání své pomoci pro svého syna pouze kladně, jako každá milující matka by pro své dítě udělala všechno na světě. Účastník č. 3 potvrzuje: „*Úplně jednoduše mi to řekne bez těch složitých slov, která tam jsou a ty mě potom matou, když čtu. Hlavně mluví pomalu a mně se snadněji odezírá, než když na mě mluví někdo z úřadu.“*

Čili všichni neslyšící účastníci se shodují v tom, že někdy vyžadují pomoc od svých slyšících blízkých rodinných příbuzných, neobešli by se bez jejich pomoci nebo by pro ně byl život daleko složitější při shánění tlumočnicků. Slyšící účastníci potvrzují, že rádi pomůžou, ale požadují i vlastní život a nechtějí být omezováni.

2. kategorie – způsob komunikace

kódy: znakový jazyk, odezírání, vlastní znaky, pantomima, nápodoba, psaná podoba českého jazyka

U všech účastníků jsme zachytili téma způsobu komunikace, ne však u všech párů je způsob komunikace stejný. Pár č.1 preferuje zásadně znakový jazyk, jelikož jsou v rodině neslyšící rodiče a jejich dcera – CODA, která si od mala osvojila přirozenou cestou znakový jazyk. Účastnice č. 1 potvrzuje: „*Nejlepší pro mě je znakový jazyk, je to pro mě přirozený způsob komunikace, tím že neslyším. Nejvíce rozumím.“* Účastnice č. 1 také dodává, že někdy volí i mluvenou formu českého jazyka, aby si procvičovala odezírání, které je pro ni důležité v komunikaci s ostatními slyšícími osobami. Účastnice však klade důraz: „*Vždy záleží, s kým doma komunikuji.“* Dcera ji respektuje a mluví na ni pomalu a je hodně trpělivá, její tchýně je pravý opak a není možné s ní komunikovat.

Stejně jako pár č.1 je na tom pár č. 3, neslyšící bratr tedy účastník č. 5 znakuje, je to jeho přirozený způsob komunikace, tím pádem s jeho slyšící sestrou, která ovládá znakový jazyk na perfektní úrovni, jelikož pracuje jako tlumočnice, komunikují převážně znakovým jazykem. Je to pro ně nejrychlejší a nejjednodušší způsob komunikace. Účastník č. 5 souhlasí: „*Samozřejmě je to znakový jazyk, ale žádnou komunikační formu nemůžu opomenout, jsou důležité všechny.*

A každá má určitou funkci v určitý čas a liší se, s kým zrovna komunikuji. Ale základem je znakový jazyk, bez něj by to nešlo. Účastník potvrzuje, že je pro něj také nejlepší znakový jazyk, ale neobešel by se ani bez odezírání a mluvené řeči, jelikož pracuje mezi slyšícími.

Pár č. 2 se liší, nemohou mezi sebou volit znakový jazyk jako způsob komunikace, jelikož matka znakovat neumí a nikdy se ani znakový jazyk neučila. Jejich způsobem komunikace je odezírání, mluvená forma českého jazyka. Není to dostačující způsob a vznikala mezi nimi často komunikační bariéra. Museli si tedy najít mezi sebou vhodný způsob komunikace, který vyhovoval jim oběma. Zvolili si komunikaci pomocí nápodoby. Naučili se napodobovat jednotlivé osoby, které předvedou a každý už ví, o koho se jedná. Přidali nové znaky určitým slovům, které je těžké pro neslyšící vyslovit nebo je odezírat. Vlastní znaky, které si vytvořili si už po několik let drží. Často si musí vysvětlit některá slova pomocí psané formy českého jazyka. Matka neslyšícího (účastnice č.4) vypovídá: *„Například jedna teta měla jiný znak jako druhá teta. I do teď to tak funguje, že když si nerozumíme nebo se o něčem bavíme, tak on použije ten svůj znak nebo ho dokonale napodobí toho člověka.“* Oproti tomu neslyšící syn (účastník č.3) říká: *„Moji rodiče ani nikdy nezačali znakovat, nepřišlo jim to asi důležité, když jsme se nějak zvládli dorozumět.“* Tudíž u páru č. 2 vzniká komunikační bariéra.

3. kategorie – odsuzování

kódy: diskriminace, špatné rodinné vztahy, neporozumění si v rodině, odloučení od rodiny, odsuzování

U každého neslyšícího účastníka se najde situace, ve které dochází k diskriminaci, není to však u všech účastníků ve stejné míře a tím se účastníci od sebe odlišují. Účastnice č.1 si prochází největší mírou diskriminace. Rodina ji zavrhl kvůli sluchovému postižení a úplně odstrihla z jejich světa. Účastnice č.1 říká: *„Rodinu jsem vyměnila za neslyšící kamarády, když mě ta moje odřízla. Neslyšící kamarádi jsou moje rodina.“* dále říká: *„rodiče jsou rozvedení a mám s nimi špatné vztahy.“* Účastnice několikrát během rozhovoru zdůraznila, že dochází k diskriminaci a rodina ji odsuzuje za její sluchové postižení. To potvrzuje její dcera účastnice č.2: *„Se vzdálenější rodinou se nescházíme. Nekomunikují s námi. Spíše se bavíme s neslyšícími kamarády, za kterými jezdíme nebo oni za námi.“* Dcera se k celé situaci vyjádřila pouze tímto způsobem, moc ji to mrzí, ale konstatuje, že jejich neslyšící kamarády má moc ráda a velmi si užívá, když za nimi společně vyrazí nebo se sejdou všichni u nich doma.

Účastník č. 3 vzpomíná: *„Když na oslavě spolu mluvili všichni rychle a já jsem nerozuměl a ptal jsem se, co říkali, tak třeba mi řekli potom ti to řeknu nebo že to není vůbec důležité. No, a to mě hodně mrzelo, protože já jsem chtěl vědět, co se děje.“* Jsou to útržky, které mu zůstaly

v jeho paměti, současnou situaci popisuje tak, že si zvykl: „že když je nějaká velká debata, že to nechám a později mi třeba někdo řekne, o čem to bylo, ale musím se hlásit, nikdo automaticky nejde, že by mi to řekl. Jsem jediný neslyšící v celé rodině, tak je to pro mě o to těžší.“ Jeho slyšící matka se spíše přiklání k těm pozitivnějším situacím: „často jsme hráli společně i takové hry na dovolené, jelikož byl vždy jediný neslyšící, aby se také zapojil. Hodně jsme hráli pantomimu.“ K průběhu rodinných oslav nebo přetlumočení informací pro neslyšícího syna slyšícími, se účastnice č.4 vůbec nevyjadřuje.

Pár č. 3 konkrétně tedy účastník č.5 ze všech neslyšících účastníků dopadl v oblasti odsuzování nebo diskriminace nejlépe. Účastník je introvert a sám tvrdí: „Já jsem hodně velký pozorovatel a nepotřebuji se nějak moc zapojovat do konverzace.“ Čili poslednímu posuzovanému neslyšícímu účastníkovi č.5 nezáleží na tom, zda je zapojován do komunikace ve větším rodinném kruhu. Sám je radši, když může jen pozorovat a jak prozradil, kontext a hromadu informací pochytl pomocí odezírání gest nebo výrazu obličeje. Slyšící sestra (účastnice č. 6) toto téma pojala více obecně a zaměřuje se spíše celkově na neslyšící na oslavách, využívá informace, které se dozvídá od jiných neslyšících v tlumočnickém centru. Jí samotné to hodně vadí a ví, že je to špatně, pokud je člověk odstrkovan jako jediný neslyšící v rodině. Konkrétně tvrdí: „Bokem nejsou, protože lidi okolo sebe mají. Ale spíše si myslím, že jsou ochuzeni o ty informace. Neví, co se děje, kam se půjde. Normálně se to řekne, ale oni neví. Myslím, že k nim ty informace chodí opožděně. Když na oslavě sedí slyšící, tak slyší i to, co si říkají ostatní, že ta se bude třeba vdávat nebo tam ten umřel. Ale toto jsou informace, které když neslyšícím neřekneme, tak se k nim nedostanou. Oni si ty informace musí zjišťovat.“ V jejich osobním životě s neslyšícím bratrem je to jiné, jelikož jsou jejich rodiče také neslyšící, u svého bratra však žádnou diskriminaci neshledává. Je to tedy jediný pár, který nepotvrdil vyloučení ze společnosti, odsuzování nebo diskriminaci.

4. kategorie – důsledky špatné volby komunikačního systému

kódy: komunikační bariéra, problémy ve škole, strach, rozdílnost, odlišné projevy

Komunikační bariéru potvrdili všichni účastníci až na jednu výjimku, kterou je účastník č. 5, který udává: „Nemám žádnou komunikační bariéru, žiji a přizpůsobím se, a hlavně mám rodinu, ve které komunikační bariéra není. Všichni komunikujeme svým přirozeným jazykem, tím že jsme neslyšící.“ Účastník ve svém životě na rozdíl od ostatních účastníků nevidí žádný problém a svůj život si vyloženě žije bez jakýchkoliv bariér. Popisuje jen situace, ve kterých dojde k omylu se svým synem, jelikož si často vymýšlí nové znaky, ale to nevidí jako žádnou bariéru. Syn je ještě malý a všechny znaky nezná, je to jako s intaktním dítětem, taky si vymýšlí

nová slova, kterým často nerozumíme a potřebujeme si je společně objasnit. Zato jeho slyšící sestra v minulosti shledávala velkou komunikační bariéru, a to kvůli tomu, že byla doma jediná slyšící. Její přirozený jazyk byl český jazyk a ostatní jenom znakovali. Dodnes ji mrzí, že si se svou matkou nemohla porozumět tak, jako jiné holky, říká: „*S mamkou jsme se měly rády, ale přes tu komunikační bariéru jsem ji prostě nemohla sdělit všechno, co jsem potřebovala, tak jsem většinu problémů řešila s babičkou, která bydlela s námi.*“ Její úroveň znakového jazyka během let vzrostla na úroveň rodilého mluvčího a momentálně ve svém životě neshledává žádnou komunikační bariéru, jak nás obeznámil její neslyšící bratr. Účastnice č.6 popisuje, že mezi ní a bratrem nedochází k žádné komunikační bariéře, jejich vzájemná volba komunikačního systému je zcela vyhovující jim oběma, říká: „*S bratrem znakuje a rozumíme si skvěle. On nemá problém ani se psanou podobou českého jazyka. Takže nedochází k žádnému nedorozumění.*“

Oproti tomu pár č.2 ve své komunikaci shledává komunikační bariéry, se kterými se snaží neustále bojovat. Účastník č.3 je hodně extrovertní a nemá problém komunikovat, ale i přesto komunikační bariéra vzniká. S mámou od mala měli vlastní způsob komunikace, který si nastavili, viz kategorie 2. Často se však stává, že si musí spolu psát a jednotlivá slova vysvětlovat pomocí písemné formy českého jazyka, není to jako když spolu dva komunikují stejným přirozeným způsobem, zde se musí oba neustále přizpůsobovat. Účastník č.2 má ovšem daleko větší komunikační problémy se svým otcem, mají se navzájem rádi, ale komunikace vážne, a to ve velké míře. Komunikují spolu pouze na základní úrovni, ale nikdy si pořádně jako otec se synem nepopovídali. Otec je také slyšící, ale není ochotný se přizpůsobovat jako jeho slyšící matka. Neslyšící říká: „*S tátou máme dobrý vztah, ale nikdy jsme si nějak moc nepopovídali, ano má mě rád, ale ta komunikace tam prostě není taková. Nemá moc snahu se učit a není trpělivý. S mámou to bylo vždy lepší, je taky hodně přísná, takže mě hodně do komunikace nutila, učila mě nová slova, a hlavně jim rozumět, takže mi dala hodně a toho si cením.*“ Účastník č.3 popisuje situaci se svojí bývalou slyšící partnerkou, se kterou chodil pár let, říká: „*Ono je úplně jiné, s neslyšící partnerkou si prostě rozumíme. Dřív jsem měl partnerku slyšící, zvládli jsme se domluvit, ale pro mě to bylo málo. Nemohl jsem znakovat, jen jsme mluvili a odezírali. Ale neřeknete si všechno jako v běžném vztahu, kde spolu mluví dva partneři stejným přirozeným jazykem. Potom jsem se musel i rozejít a najít si tuto neslyšící partnerku a je to lepší.*“ Účastnice č.4 svojí výpovědi potvrzuje odpovědi svého neslyšícího syna, říká: „*Spolu jsme vždycky všechno zvládli. Vždycky jsem se mu věnovala naplno. Zato můj manžel ten je moc hodný a vždycky všechno nechá tak, jak je. No, a to je špatně, oni si spolu třeba vůbec nerozumí a komunikují jen minimálně. Není to prostě tak, jak když spolu kecá táta a syn.*“

Poslední pár č.1 udává, že se také objeví komunikační bariéra, i když spolu znakuji a dokážou se domluvit. Neslyšící matka (účastnice č.1) tvrdí, že: „*Občas ji mrzí, že nemůžeme normálně popovídat jako matka s dcerou, ale umíme to nahradit.*“ U této účastnice vzniká komunikační bariéra i mezi ní a její tchýní, jelikož je tchýně netolerantní k její sluchové vadě a nedokáže přizpůsobit tempo řeči a neustále mluví rychle a kvůli tomu vzniká komunikační bariéra, která by zde nemusela být. Účastnice č.2 uvádí jinou situaci, tím že někdy spolu s účastnicí č.1 mluví, účastnice č.2 se přiznává, že když nemá dobrou náladu, tak začne také mluvit hodně rychle a z toho opět vnikne komunikační bariéra, udává: „*Jo a často, já něco řeknu a nemám třeba náladu, takže špatně artikuluji a mluvím moc rychle. Ona mi nerozumí a taky ji to podráždí a já se snažím to zopakovat a vysvětlit a nějak to už potom nejde, tak musím stejně začít znakovat.*“

Toto jsou všechno situace, kde vzniká komunikační bariéra a následkem přichází u účastníků strach, který často popisují u daných situacích. Například účastník č.3 říká: „*poté dostanu strach, že si špatně porozumíme a já něco třeba pokazím.*“

Následkem špatné volby komunikačního systému jsou také problémy ve škole, na které vzpomínají neslyšící účastníci a popisují situace, ve kterých to neměli opravdu lehké. Na základě upřednostňování orálního komunikačního systému docházelo k mnoha problémům. Účastník č.3 popisuje situaci: „*Na základní škole se znakovat nemohlo, pouze jsme odezírali. Vymýšleli jsme si znaky. Odezírání mi moc nevyhovovalo, měl jsem i špatné známky, a i doma jsem se občas cítil jako v koutě, až na střední škole, jak jsem mohl začít používat svůj přirozený jazyk, tak jsem měl i dobré známky a spoustu věcí teprve pochopil, a i mě to více bavilo.*“

Jeho slyšící matka (účastnice č. 4) má na tuto problematiku odlišný názor, matka zastává spíše orální metodu a ke znakovému jazyku se nějak moc nepřiklání, její prioritou bylo, aby se syn domluvil v intaktní společnosti. Tvrdí, že: „*Ne, my jsme se znakový jazyk nikdy neučili. Chtěli jsme, aby se zapojil do slyšící společnosti, aby se naučil odezírat. Hlavně jsem věděla, že se ho jednou začne učit ve škole, tak mi to přišlo zbytečné.*“

Účastník č.5 také nalézá problémy, které měl ve škole, došlo k nějaké mýlce a účastník byl přijat do školy pro intaktní žáky a zde nastal zásadní problém, jak účastník vypovídá: „*Měl jsem velký problém si dělat zápisky a poslouchat výklad.*“

5. kategorie – důležité prvky při komunikaci mezi neslyšícími a intaktními

kódy: porozumění, vzájemná tolerance, přijetí, dobré rodinné vztahy, otevřenost a ochota

Vzájemná tolerance a porozumění to jsou prvky, které opět zažívají do jisté míry všichni účastníci nebo je považují za důležité. Účastnice č.1 vyzdvihuje toleranci vlastní dcery a postoj

ke sluchovému postižení, vidí v tom pro dceru naopak výhody, umí něco navíc a setkává se s lidmi, se kterými běžní lidé nepřijdou normálně do kontaktu, říká: „*Dcera to bere dobře, může si pouštět hudbu nahlas a má lepší vztah k neslyšícím jak k slyšícím.*“ Zakládá si také na dobrých vztazích mezi nukleární rodinou, tvrdí, že: „*Dcera mi říká, že ji spíše kamarádky závidí, že jsme neslyšící. Má hodně volnosti a jsme k sobě hodně otevření a upřímní.*“ Dcera (účastnice č.2) svojí výpovědí souhlasí se svojí matkou: „*Nikdy jsem se za sluchové postižení svých rodičů nestyděla. Spíše mi moji kamarádi a spolužáci závidí. Nikdy jsem nezažila, že by mi ve škole spolužáci kvůli rodičům řekli něco hnusného. Kamarádi je mají rádi a když k nám přijdou, tak pozdraví a snaží se s rodiči komunikovat. Naši jsou na ně moc milí.*“

Účastník č.3 vypovídá: „*S mámou to bylo vždycky lepší ...*“, povídá i o vztazích s ostatními členy rodiny: „*S mladšími jako s bratrancem nebo sestřenicí si skvěle rozumím a dokážeme se bavit o všem.*“ Jeho slyšící matka (účastnice č.4) hovoří také o přijetí a toleranci: „*nikam jsem ho nikdy nenutila a nechala jsem to vždycky na něm.*“, „*Ale braly ho zase i slyšící děti, on je hodně společenský...*“, „*Jako když byl menší, tak mi ani nepřišlo, že by nebyl přijímán v rodině. Prostě zapadl do rodiny, a tak ho nějak brali.*“, „*Má spoustu sestřenic a bratranců, se kterými si náramně rozumí.*“, „*Jeho babička a děda jsou k němu velmi tolerantní snaží se na něj mluvit pomalu, komunikují s ním od mala.*“

Účastník č.5 se také přiklání k výpovědím: „*nikdy jsem neslyšel, že by se mi někdo za to posmíval. Normálně k nám chodí na návštěvy a není to žádný problém.*“

6. kategorie – kompenzační pomůcky

kódy: mobilní telefon, Apple – Facetime, Tichá linka, Kochleární implantát

Každý z účastníků přikládá velký důraz mobilnímu telefonu, který je velkou pomocí pro jejich fungování a snadnější komunikaci. Účastnice č.1 vidí velkou výhodu v používání Facetime, přes který může s neslyšící dcerou (účastnicí č.2) lépe komunikovat, a hlavně využívat ke komunikaci znakový jazyk. Účastnice č.2 matčinu odpověď potvrzuje: „*Hodně často voláme i přes Facetime, což nám umožňuje iPhone a dost nám ulehčuje život.*“

Účastnice č.4 popisuje, že neměla žádné informace o svém synovi, když byl na střední škole na internátě, říká, že: „*Největším pokrokem pro naši komunikaci byl mobilní telefon ale. On šel v 16 na učňák, ale šel bez mobilu, a to byl obrovský problém, nemohli jsme se vůbec spojit, tak jsem mu potom koupila mobil.*“

Také účastnice č.6 se vyjadřuje k mobilnímu telefonu: „*Hodně často si společně dopisujeme nebo ještě raději využívám videohovor.*“

Ve výsledku si ani jeden z neslyšících účastníků nedokáže komunikaci bez mobilního telefonu se slyšícím přestavit, velmi jim tato pomůcka usnadňuje život.

7. kategorie – doporučení pro neslyšící a jejich intaktní členy rodiny

kódy: více informovat společnost, větší přísun informací, logopedická péče, správný způsob komunikace

Účastníci dávají doporučení podle svého uvážení a dlouhodobých zkušeností jiným neslyšícím a slyšícím osobám, které nemají s touto problematikou žádnou zkušenost a neví, jak si se situací poradit. Účastník č. 3 uvádí: „*No, určitě znakovat, protože při odezírání není ta informace kompletní. Potom taky určitě ta psaná forma, ta nám vždycky hodně pomohla. Doporučil bych, aby se slyšící v rodině začali učit znakovat. Sám si myslím, že kdyby moje máma a táta se naučili znakovat, tak by tam ten růst byl daleko větší, a hlavně by mezi námi nebyla taková komunikační bariéra. Aby byli všichni hlavně hodně trpěliví a vycházeli si vstříc. Je to hodně o kompromisech. Taky je hodně důležitá logopedie.*“

S podobnou myšlenkou přichází i účastník č.5 říká, že: „*Pokud rodiče jsou slyšící a zjistí, že se jejich dítě narodilo se sluchovým postižením, tak doporučuji, ať se okamžitě naučí znakovat, a hlavně komunikovat spolu. Moje partnerka je krásný příklad toho, že její rodiče neznakovali, ale učili ji mluvit a odezírat. Je hodně pozadu ode mě. Ten, kdo znakuje, co jsem chodil i po školách, tak je chytrý, ví hodně a mezi těmi, co s rodiči odezírají, tak hodně vyčnívá. Od začátku mají totiž ty informace, když odezírají, tak jen přitakávají a nemají takovou iniciativu a nedostávají se jim ty informace. Znakovka pro neslyšící prostě nej. Doporučuji bilingvální přístup. To je za mě nejlepší. Do budoucna je potřeba i mluvit, k začlenění do slyšící společnosti.*“ Oba účastníci se přiklání k znakovému jazyku, který je základem pro jejich komunikaci. Účastník č.3 byl o možnost s rodiči znakovat ochuzen a je mu to líto a vidí to jako velkou chybu a ostatním tedy doporučuje, aby okamžitě s dítětem komunikovali pomocí znakového jazyka. To stejné potvrzuje účastník č.5, který však o znakový jazyk nebyl ochuzen, ale uvědomuje si, že se to často stává a je to velký problém. Oba tvrdí, že nejde srovnat komunikaci s rodiči bez znakového jazyka a komunikaci s jeho použitím. Komunikace je na úplně jiných úrovních.

Oproti tomu účastnice č.1, která od mala znakuje uvádí: „*vůbec nevím, spíš si myslím, že každý si musí najít svůj způsob, co je nejlepší. Každý je jiný, nejde to říct. Jen rada pro neslyšící, dobré je hodně číst, potom bude i lépe mluvit.*“

Slyšící účastnice se k tomuto tématu vyjadřují takto, účastnice č. 2 říká, „*Důležité je rozumět těm rodičům, uvědomit si a přijmout to, že mají sluchové postižení. Když je člověk tomu otevřený, tak potom se to dá zlepšit a pracovat na tom.*“

Účastnice č.4 má jiný názor: „*hlavní je nechat hned voperovat kochleár, ale jinak vůbec nevím, jak bych to všechno udělala jinak znovu.*“

Poslední účastnice č.6 radí: „*Určitě získat informace o komunitě neslyšících a být hodně informovaný. Hlavně pochopit, že sluchové postižení je jen to, že člověk neslyší, ale mentálně jsou na tom dobře. Oni jsou mentálně pozadu, jen kvůli špatnému přísunu informací*“

4.8 Shrnutí výsledků výzkumu a jejich diskuze

Cílem výzkumu bakalářské práce bylo prozkoumat vnímání a způsob komunikace mezi intaktním členem a osobou se sluchovým postižením v rodině z obou pohledů.

VVO1: Jakým způsobem komunikuje osoba se sluchovým postižením v nukleární rodině?

Zvolit správný způsob komunikace není snadný úkol. V nukleární rodině, ve které se posuzované osoby se sluchovým postižením narodily, komunikují po celý život stejným způsobem. Shodli se na tom všichni účastníci našeho výzkumu. Jakmile si v nukleární rodině ukotvil způsob, pomocí kterého si dokázali vzájemně porozumět, přestalo docházet k jakémukoliv posunu vpřed nebo ke snaze komunikaci zlepšit. Rodiče postupně stárnou a nemají zájem se učit novým věcem, jejich život a následně i vzájemná komunikace se tedy stává stereotypní.

Posuzované osoby se sluchovým postižením žijící v intaktní rodině volí spíše alternativní způsoby komunikace. Během let jsou na vzájemnou komunikaci mezi sebou zvyklí, ale přesto často dochází ke komunikačním problémům, jelikož nemají jednotný přirozený jazyk. V průběhu let si zvyknou a po určité době ví, jak problémy vyřešit a jaké přístupy volit. Dle výsledků však plyne, že komunikace nebude nikdy na tak kvalitní úrovni jako u rodin používající stejný komunikační systém.

V rodině, kde jsou všichni neslyšící se komunikuje zásadně znakovým jazykem a jejich komunikace je bezproblémová.

U jedné posuzované neslyšící osoby z výzkumu nemůžeme brát v potaz její původní nukleární rodinu, jelikož z ní byla vyloučena čili nedochází k žádné komunikaci.

Komunikace u posuzovaných neslyšících osob v jejich zakládajících nukleárních rodinách je téměř bez komunikačních bariér. Každý z neslyšících z našeho výzkumu žije s neslyšícím partnerem, což sami považují za nejlepší možnou variantu, tudíž nejsou v komunikaci mezi sebou omezováni. U neslyšících účastníků, kteří mají doma neslyšící dítě, komunikace běžně funguje, vzájemně si předávají informace a jsou naplňovány všechny jejich potřeby. U neslyšících osob vychovávající slyšící dítě nastává komunikační bariéra zpočátku, což potvrdily, ale v průběhu života se dítě zvládne naučit znakový jazyk na vysoké úrovni a je schopné komunikaci s rodiči zvládat poměrně dobře.

VVO2: Jakým způsobem komunikuje osoba se sluchovým postižením v širší rodině?

U posuzovaných účastníků jsou všichni členové širší rodiny intaktní. Žádný z nich nebyl na příchod osoby se sluchovým postižením do rodiny připravený, proto není ani zvyklý komunikovat jiným způsobem jako mluvenou a psanou formou českého jazyka. Výzkum ukázal, že toto jsou nejčastěji volené formy pro komunikaci osob se sluchovým postižením v širší rodině. Neslyšící se snaží prostřednictvím odezírání, výrazů tváře, postojů těla a chování o vzájemné porozumění během komunikace. V opačném případě, kdy informaci sdělují osoby se sluchovým postižením, je častější písemná forma jazyka nebo jejich mluvený projev, který není natolik přesný, aby posluchač všemu porozuměl.

HVO1: Jakým způsobem komunikují intaktní člen rodiny a osoba se sluchovým postižením?

Výsledky našeho výzkumu ukazují, že neslyšící účastníci ke komunikaci s intaktními osobami, které ovládají znakový jazyk, volí jednoznačně cestu prostřednictvím jejich přirozeného znakového jazyka, která je pro ně nejjednodušší a nejpřirozenější. V tomto případě nedochází ke komunikační bariéře a jejich komunikace je plnohodnotná. Jako alternativní komunikaci přes mobilní telefon využívají videohovory. U mobilních zařízení Apple je to bezplatná služba Facetime, díky které mohou volat s kamerou a komunikovat pomocí znakového jazyka. Ke společné komunikaci využívají také mluvený jazyk nebo odezírání, jsou to však komunikační způsoby, které jsou v jejich životě nezbytné, ale volí je pouze pro doplnění k jejich lepšímu porozumění. Nejsou to hlavní způsoby, na kterých by jejich komunikace stála.

Co se týče komunikace posuzovaných neslyšících osob se svými intaktními členy rodiny, jež se neorientují ve znakovém jazyce, musí hledat jinou cestu pro jejich vzájemnou komunikaci. Nastávají zde komplikace a vniká komunikační bariéra, která následně ovlivňuje jejich mezilidské vztahy. Tyto osoby volí nejčastěji mluvenou řeč. Intaktní osoby zpomalují

tempo řeči tak, aby neslyšící byli schopni odezírat a v co největší míře porozumět kontextu sdělení. Dochází také k využívání řadě alternativních způsobů komunikace, které se snaží zařazovat, aby nedocházelo k nedorozumění nebo je využívají až po vzniku problému v jejich komunikaci, který se následně snaží vyřešit. Vzájemně si mezi sebou vytváří různá gesta nebo nové znaky, které jim usnadňují rozpoznat informace, jež si vzájemně předávají. Pantomima neboli napodobování předmětů nebo osob je také jeden ze způsobů, které tyto osoby často zařazují do své komunikace. Při konfliktu nebo vzniku velkého nedorozumění uplatňují psanou formu českého jazyka. Tato forma je však zdlouhavá a není zde jistota, jestli osoba se sluchovým postižením bude schopna všemu správně porozumět.

VVO3: Jak vnímá osoba se sluchovým postižením komunikaci s intaktními členy ve své nukleární rodině?

Vnímání komunikace osob se sluchovým postižením se svou nukleární rodinou je u našich účastníků velmi individuální. V prvním případě se setkáváme s neslyšící osobou, která má s původní nukleární rodinou, ve které se narodila, velmi špatné vztahy. Byla vyloučena z rodiny kvůli svému sluchovému postižení, proto můžeme tvrdit, že v tomto případě komunikace s nukleární rodinou vůbec nefunguje. Neslyšící osoba se vyjádřila pouze velmi stroze, není jí příjemné o této situaci mluvit, což je samozřejmé. Selhání rodiny v tomto případě je neomluvitelné.

Není to tak však u všech, při výzkumu jsme se setkali s neslyšícím, který je pravým opakem. Jeho vztahy se členy nukleární rodiny jsou velmi hezké. Se všemi dokáže komunikovat znakovým jazykem, nemá žádné problémy a ke všem přistupuje kladně, což i opětovně vnímá od svých blízkých.

Setkali jsme se také se situací, ve které byla komunikace osoby se sluchovým postižením s původní nukleární rodinou komplikovanější. Slyšící otec svého neslyšícího syna nesmírně miluje, ale není schopný najít kompromis, který by pomohl k lepší komunikaci. Neslyšící zmiňuje, že je to také zapříčiněné otcovou pohodlností a introvertní povahou. Oproti tomu vnímání zakládající nukleární rodiny je nesrovnatelné. Neslyšící si ve vztahu se svojí neslyšící partnerkou mohou sdělovat informace, posuzovaný neslyšící může být součástí veškerého dění. S partnerkou si po jazykové stránce rozumí a necítí se být ostrčený. U jiných posuzovaných rodin je to obdobně, všichni se shodli na stejné výpovědi.

VVO4: Jak vnímá osoba se sluchovým postižením komunikaci s intaktními členy ve své širší rodině?

U komunikace neslyšících osob s intaktními členy rodiny je to složitější, jelikož se nevidí dennodenně a nedochází u nich k upevnění komunikace v tak velké míře jako u intaktních členů, kteří jsou pro ně daleko bližší. Není to ale pravidlo u všech, i v našem výzkumu jsou výjimky, kdy jsou pro neslyšícího členové širší rodiny komunikačně blíže než intaktní členové ze své nukleární rodiny.

Ve většině případů našeho výzkumu dochází k audismu, kdy jsou osoby se sluchovým postižením diskriminovány. Tyto osoby nejsou přijímány širší rodinou nebo dokonce jsou z rodiny úplně vyloučeny. V jiných případech se vyskytují situace, kdy je neslyšící opomíjen a ve společnosti je odstrkován do pozadí. Nemá ponětí o dění mezi ostatními a když se táže a chce se informovat, je krutě odbyt. Jak uvádí neslyšící, často se snaží pouze pomocí pozorování a vlastního usouzení přijít na kontext, o čem si osoby zřejmě povídají. U některých osob může docházet k následné frustraci a nejistotě, pokud jsou takovým způsobem z rodinného kruhu odstrkovány.

Jiní účastníci výzkumu nemají potřebu se zapojovat mezi intaktní osoby, je to důsledkem jejich introvertní povahy. Nevnímají tedy vyloučení ze společnosti širší rodiny, jelikož jim osobně sedět v koutě vyhovuje a tím pádem si s sebou nenesou psychické potíže a jsou s touto situací zcela vyrovnání.

HVO2: Jak vnímá osoba se sluchovým postižením komunikaci s intaktním členem v rodině?

Osoby se sluchovým postižením našeho výzkumu a slyšící členové jejich rodiny, kteří spolu od mala komunikují pomocí znakového jazyka, si ani neuvědomují, že by se mezi nimi mohla objevit komunikační bariéra. Jejich komunikace je na velmi kvalitní úrovni a probíhá zcela běžným způsobem. Na otázku, zda vnímají, že se u nich objevuje komunikační bariéra, nedokázali odpovědět, jelikož žádnou nemají. Znakový jazyk je plnohodnotný způsob komunikace, tudíž osoby v komunikaci mezi sebou nejsou nijak omezeny, může mezi nimi vznikat harmonický a fungující vztah, protože umí vyjádřit své veškeré potřeby, emoce a požadavky.

Jinak je tomu u neslyšících, kteří nemůžou komunikovat s intaktními členy stejným přirozeným jazykem. Sami nejsou s komunikací spokojeni, uznávají a dobře ví, že důsledkem jsou i nefunkční vztahy mezi nimi. Nedokážou vyjádřit všechny informace, které potřebují a ani nezvládnou od intaktních osob informace přijímat v takové míře, v jaké by oni potřebovali.

Posuzovaní neslyšící apelují na to, že základem pro výchovu neslyšícího dítěte je znakový jazyk a sami si i uvědomují, že jejich rodiče udělali chybu, když volili při výchově a vzdělávání spíše orální způsoby komunikace. Tvrdí, že se mají navzájem rádi, ale vztah následkem rozdílné komunikace nebude nikdy takový, aby si spolu sedli a dlouhé hodiny vedli rozhovory. Většinou si sdělují pouze základní informace potřebné k jejich společnému životu, protože dlouhé a složité rozhovory pro ně jsou po fyzické, a i psychické stránce velmi náročné. Naopak jsou ale rádi za to, že své blízké mají. Oceňují pomoc, kterou od svých intaktních členů rodiny dostávají, jelikož dost často nezvládají složité vyřizování na úřadech a dělají jim velké potíže dokumenty od lékařů nebo z úřadů, ve kterých se mají orientovat a porozumět jim. Usuzují, že by se neobešli bez jejich pomoci a za to jsou jim vděční a jsou rádi za velké úsilí, které pro ně posuzovaní intaktní členové vyvíjí. Cení si toho, že v jisté míře jsou jejich intaktní členové rodiny tolerantní a věnují jim dostatek pozornosti, aby si vzájemně dokázali porozumět.

VVO5: Jak vnímá intaktní člen rodiny svoji komunikaci s osobou se sluchovým postižením?

Intaktní členové rodin z našeho výzkumu, kteří mají společný jazyk se svými rodinnými příslušníky se sluchovým postižením (jinými slovy CODA děti), které se přirozeně v dětství naučily znakový jazyk, potvrdily, že vnímají komunikaci lépe než intaktní členové rodiny, kteří si musí hledat společný způsob vzájemné komunikace. U intaktních osob, jejichž snahou není naučit se znakový jazyk, dochází k velké komunikační bariéře, jak sami uvádí.

U intaktních znakových osob našeho výzkumu je běžné, že jsou neslyšícími ve většině případů využíváni k tlumočení, což jim vždy není příjemné a poměrně často se stává, že je tato dobročinnost omezuje v jejich osobním životě. K této problematice však nedochází pouze u intaktních osob v rodině ovládajících znakový jazyk. Jde také o rodinné intaktní členy, se kterými si neslyšící ve společné komunikaci porozumí a jsou na konverzaci s nimi zvyklí. Taková komunikace je pro ně potom daleko příjemnější než složité konverzace s cizími osobami, proto je plně využívají.

VVO6: Jak vnímá intaktní člen rodiny komunikaci osoby se sluchovým postižením ve své nukleární rodině?

Pohled na komunikaci posuzovaných osob se sluchovým postižením v nukleární (původní) rodině posuzují intaktní osoby na základě svých zkušeností. Ve zcela neslyšících rodinách, kde komunikují primárně znakovým jazykem vnímají posuzovaní intaktní členové komunikaci standartně a nepřijde jim, že by osoby se sluchovým postižením v oblasti

komunikace s jejich nejbližšími strádali. Naopak je úroveň komunikace v jejich rodinách velmi dobrá, což přispívá k tvorbě pevného rodinného pouta. V našem výzkumu se objevily i rodiny, které zažívaly opačné extrémy. Sami intaktní členové výzkumu popisují, že nukleární rodina osob se sluchovým postižením absolutně netoleruje jejich sluchovou vadu a nejsou schopní se v rodině setkávat se situace, kde nastává komunikační bariéra. Většina intaktních členů z výzkumu se však k této negativní zkušenosti staví tak, jak je, i když je to velmi mrzí, sami to nemůžou žádným způsobem změnit.

VVO7: Jak vnímá intaktní člen rodiny komunikaci osoby se sluchovým postižením ve své širší rodině?

Pohled posuzovaných intaktních členů je velmi proměnlivý. Každý z nich vnímá komunikaci neslyšící osoby v širší rodině rozdílným způsobem.

Intaktní členové, jejichž širší rodina neslyšící osoby odřízla, se přiklání k neslyšícím, velmi je mrzí tato situace a konstatují, že za svoji rodinu považují spíše své neslyšící kamarády, se kterými se pravidelně scházejí. Intaktní účastníci výzkumu berou diskriminaci tak, že to není, že by byli neslyšící ve společnosti sami, ale jsou šizeni o informace, které mezi nimi kolují a následně už není nikdo z intaktní společnosti, kdo by byl ochotný tyto informace tlumočit. Je to často z důvodu vlastního pohodlí a neochotě k druhému přiznávají posuzování intaktní členové. Tato situace nastává u všech posuzovaných. Intaktní členové uznávají, že neslyšící se poté cítí málo informovaní a jsou rozmrzení. Intaktní osoby, se kterými jsme komunikovali se také shodli v tom, že si v mnoha případech neslyšící nesou psychické následky, které si už většina intaktní osoby v jejich rodině neuvědomuje.

HVO3: Jak vnímá intaktní člen rodiny komunikaci s osobou se sluchovým postižením?

Intaktní členové rodin z našeho výzkumu přijímají své blízké neslyšící, snaží se k nim přistupovat tolerantně, aby se jim lépe komunikovalo. Vnímají, že nejlépe se jim komunikuje svým přirozeným jazykem, ale to v tomto případě nejde, proto se snaží hledat různé alternativní způsoby, které by pro jejich vzájemnou komunikaci byly snadnější. Přiznávají, že to s nimi není vždy lehké a občas se stane, že jsou v komunikaci hrubší nebo se nezachovají čestně. Vypomáhají jim s překladem a s lepším porozuměním textu, dělají to rádi, ale nesmí jim jejich dobročinnost zasahovat do jejich vlastního života. I intaktní členové rodin z našeho výzkumu chtějí mít čas sami na sebe. Členové výzkumu si uvědomují, že pro jejich příbuzné neslyšící není vždy komunikace s rodinou snadná. Nechápu, proč se někteří intaktní členové rodiny staví ke svým neslyšících příbuzným tak nepřátelsky.

5 ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývá tématem vnímání vzájemné komunikace osob se sluchovým postižením a intaktních členů v rodině. Vybrala jsem si tuto problematiku, jelikož jsem s osobami se sluchovým postižením poměrně dost v kontaktu a setkávám se situacemi, kdy osoby se sluchovým postižením často zapomíná nebo vůbec neví, jak s touto společností komunikovat.

V první část bakalářské práce jsme se věnovali teorii, vymezili jsem oblasti a pojmy, které se dotýkaly související problematiky. V první kapitole jsme definovali sluchové postižení, následně jsme doplnili související klasifikace, které jsme rozdělili podle několika specifik. Zaměřili jsme se na důsledky sluchového postižení. Ve druhé kapitole jsme charakterizovali komunikaci, specifikovali jsme volbu komunikační systémů sluchově postižených osob a na závěr jsme se věnovali orálním a vizuálně-motorickým komunikačním systémům podrobněji. Ve třetí kapitole popisujeme rodinu, pozornost věnujeme hlavně rodině s osobou se sluchovým postižením. Konkrétně specifikujeme neslyšící dítě slyšících rodičů, slyšící dítě neslyšících rodičů a neslyšící dítě neslyšících rodičů.

Ve druhé části se zabýváme výzkumem, kde jsme se snažili naplnit hlavní cíl, který jsme si stanovili. Cílem bylo prozkoumat vnímání a způsob komunikace mezi intaktním členem a osobou se sluchovým postižením v rodině z obou pohledů. Sehnali jsme 6 účastníků, se kterými jsme vedli rozhovor. Nadále jsme pracovali s daty, které jsme nejprve analyzovali a následně vyhodnotili na základě předem stanovených cílů.

LITERATURA

- BEČKA, Josef Václav, 1992. *Česká stylistika*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0020-8.
- BEDNAŘÍKOVÁ, Iveta, 2006. *Sociální komunikace: [texty k distančnímu a kombinovanému studiu]*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-1357-4.
- BOUKALOVÁ, 2023. In: *Psychologie komunikace*. Praha: Grada, s. 15-17. ISBN 978-80-271-1388-0.
- BYTEŠNÍKOVÁ, Ilona; HORÁKOVÁ, Radka a KLENKOVÁ, Jiřina, 2007. *Logopedie & surdopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-136-2.
- ERHART, Adolf, 2001. *Úvod do jazykovědy*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-2669-3.
- FASNEROVÁ, Martina, 2018. *Prvopočáteční čtení a psaní*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0289-1.
- HRADILOVÁ, Tereza, 2023. In: *Surdopedie a dospělý věk*. Praha: Grada, s. 28-29. ISBN 978-80-271-6788-3.
- HRUBÝ, Jaroslav, 1999. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených. ISBN 80-7216-096-6.
- HORÁKOVÁ, Radka, 2011. *Surdopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-225-3.
- HORÁKOVÁ, Radka, 2012. *Sluchové postižení: úvod do surdopedie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0084-0.
- KRAHULCOVÁ, Beáta, 2002. *Komunikace sluchově postižených*. Vyd. 2. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0329-2.
- KRAHULCOVÁ, Beáta, 2014. *Komunikační systémy sluchově postižených*. Praha: Beakra. ISBN 978-80-903863-2-7.
- LANGER, Jiří, 2013. *Úvod do pedagogiky osob se sluchovým postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3745-3.
- MACUROVÁ, Alena a ZBOŘILOVÁ, Radka, 2018. *Jazyky v komunikaci neslyšících: český znakový jazyk a čeština*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-3412-8.
- POTMĚŠIL, Miloň, 2007. *Sluchové postižení a sebereflexe*. V Praze: Karolinum. ISBN 978-80-246-1300-0.

REDLICH, Karel, c2008. *CODA – slyšící děti neslyšících rodičů*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. ISBN 978-80-87153-02-4.

REGEC, Vojtech a KROUPOVÁ, Kateřina, 2012. *Komunikace a lidé se specifickými potřebami*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3203-8.

SKÁKALOVÁ, Tereza, 2011. *Uvedení do problematiky sluchového postižení: učební text pro studenty speciální pedagogiky*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-098-6.

SKÁKALOVÁ, Tereza, 2016. *Sluchová vada a její sociální dopady v dospělém věku*. Recenzované monografie. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-628-5.

SLOWÍK, Josef, 2016. *Speciální pedagogika. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Pedagogika (Grada). Praha: Grada. ISBN 978-80-271-0095-8.

SOURALOVÁ, Eva, 2005. *Surdopedie: studijní opora pro kombinované studium*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-1007-9.

SOBOTKOVÁ, Irena, 2012. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0217-2.

SOURALOVÁ, Eva, 2005. *Surdopedie: studijní opora pro kombinované studium*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-1008-7.

SOVÁK, M., A KOL., 1965. *Logopedie*. Praha: SPN.

STRNADOVÁ, Věra, c2008. *Specifické neverbální projevy neslyšících lidí. 2.*, opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. ISBN 978-80-87218-28-0.

ŠVRČINOVÁ, Linda, 2010. Rodina a rodinná výchova. In: *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky II.*. Olomouc: Hanex, s. 25-43. ISBN 978-80-7409-030-1

VYBÍRAL, Zbyněk, 2000. *Psychologie lidské komunikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-291-2.

Zákony

Zákon č. 384/2008 Sb. Zákon, kterým se mění zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů a další související zákony, 2008. In.:

Internetové zdroje

DOLEŽALOVÁ, Lenka, 2020. Odezírání a jeho role v individuální logopedické intervenci a vzdělávání jedinců se sluchovým postižením. *Listy klinické logopedie* [online]. 4(2), 61–68. ISSN 25706179, 25706179. Dostupné z: doi:[10.36833/kl.2020.042](https://doi.org/10.36833/kl.2020.042)

FLAHERTY, Mary, 2015. What We Can Learn From Hearing Parents of Deaf Children. *The Australasian Journal of Special Education*. Vol. 2015, no. 1, s. 67-84. ISSN 10300112.

LAUREN J, Lieberman; LORI, Volding a JOSEPH P, Winnick, 2004. COMPARING MOTOR DEVELOPMENT OF DEAF CHILDREN OF DEAF PARENTS AND DEAF CHILDREN OF HEARING PARENTS. *American Annals of the Deaf; Washington*. No. 3, s. 281-9. ISSN 0002726X.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č.1.....	Přepis rozhovoru č.1
Příloha č.2.....	Přepis rozhovoru č.5
Příloha č.3.....	Informovaný souhlas s poskytnutím rozhovoru a jeho následným využitím pro účely bakalářské práce

PŘÍLOHY

Příloha č.1

Přepis rozhovoru č. 1:

Tazatel: Hana Štipčáková

Respondent č.1: neslyšící paní

T: Kolik Vám je let?

R: 43 let

T: Vaše sluchová vada je vrozená nebo získaná?

R: Těžko říct, můj táta říká, že to je vrozená vada a matka mi tvrdí, že je to vada získaná, že ve 3 měsíci jsem ohluchla kvůli leteckému dni v Brně. Nevím, kdo má pravdu, protože rodiče jsou rozvedení a mám s nimi špatné vztahy.

T: Jde tedy o úplnou hluchotu?

R: Spíše těžká nedoslýchavost.

T: Jakými způsoby komunikujete doma se svojí rodinou?

R: Na dceru mluvím, já odezírám, když dcera mluví a s manželem používá znakový jazyk. S tchýni komunikuji stejně jako s dcerou, ale je to horší, tchýně mluví moc rychle a málo otevírá pusu a já jí špatně rozumím. Občas mi dcera tlumočí znakovým jazykem.

T: Dcera tedy umí znakový jazyk?

R: Umí základy znakového jazyka, ale s manželem pouze znakuje a já si myslím, že znakuje úplně perfektně.

T: Váš manžel je neslyšící nebo slyšící?

R: Manžel je neslyšící.

T: Jaký způsob komunikace je pro Vás nejpřirozenější?

R: Nejlepší pro mě je znakový jazyk, je to pro mě přirozený způsob komunikace, tím že neslyším. Nejvíce porozumím.

T: U jakého způsobu komunikace vzniká problém?

R: Tak jak jsem říkala, že když někdo mluví, tak jako tchýně moc rychle, tak nemám šanci odezírat a tím pádem nemůžu rozumět. A když já začnu mluvit rychle, tak koktám, a to je velký problém, protože se na mě dívají lidi a já se stydím. Vždycky záleží, s kým doma komunikuji.

T: Kdy jste se začala učit český jazyk?

R: Ve škole v Boršově pro neslyšící, je to základní škola. Nesměla jsem tam používat znakový jazyk vůbec, pouze jsem musela mluvit. Potom jsem přesunula se do Brna do školy a tam jenom znakovalo. A jsem za to velmi ráda, že můžu mluvit, můžu komunikovat s dcerou a trochu jsem pomohla ji naučit základní slova mluvit.

Když jsem se učila znakovat, tak to bylo pro mě lehké, uměla jsem to za tři měsíce. A myslím, že to tak i moje dcera, protože se dívá, jak znakujeme.

T: Jak Vás omezuje sluchové postižení/komunikační bariéra v rodině? A v jakých situacích.

R: Občas ano. Je to těžké, například telefonování s dcerou, musíme pořád psát nebo používat facetime.

T: Jak dcera vnímá Vaše sluchové postižení?

R: Dcera to bere dobře, může si pouštět hudbu nahlas (smích). Má lepší vztah k neslyšícím jak k slyšícím. Občas ji mrzí, že nemůžeme normálně popovídat jako matka s dcerou, ale umíme to nahradit.

T: Naštve se dcera někdy, že si navzájem nerozumíte?

R: Hodně často. Ona něco řekne a já špatně rozumím a ona se potom naštve, když já dlouho nerozumím.

T: Jak řešíte tuto situaci?

R: Musí to hodně opakovat a být trpělivá, ale někdy nejde, je v pubertě.

T: Jak vycházíte s jejími slyšícími kamarády? Jak s nimi komunikujete?

R: Ty, které znám, tak my jsme kamarádi. Přijdou a pozdraví mě a já odezírám, oni mluví pomalu. Jiní slyšící dělají psí oči a mluví rychle a já nemůžu rozumět. Potom mě to hodně bolí a mrzí mě to. Dcera mi říkala, že ji spíše kamarádky závidí, že jsme neslyšící. Má hodně volnosti a jme k sobě hodně otevření, upřímní.

T: A jak probíhá komunikace se vzdálenou rodinou?

R: Hodně velký problém. Já mám obrovskou rodinu, ale nemluví se mnou, zapomněli na mě. Jsou slyšící a zvyklí komunikovat normálně a se mnou nechtějí. Nescházíme se a moc mě to mrzí, přišla jsem o rodinu, kvůli tomu já neslyším.

T: Snažíte se nějak navázat vztahy s nimi?

R: Ještě když žil můj děda, tak trošku to šlo, ale teď vůbec. Odepsali mě. A odstranili i z Facebooku.

T: Moc mě to mrzí. A dříve jste komunikovali, jakým způsobem, když jste s nimi bydlela?

R: Jenom jsem mluvila a odezírala, oni neuměli znakovat. Rodinu jsem vyměnila za neslyšící přátele, když mě ta moje odřízla. Neslyšící kamarádi jsou moje rodina.

T: A odkud jsou a jak často se scházíte?

R: Z daleka, tady z Kyjova jen pomlouvají. My jedeme tam nebo oni k nám na víkend. Třeba výlet Ostrava.

T: To je hezké. Další otázka: Stalo se Vám, že jste se někdy dostala do krizové situace?

R: Jen jednou. Našla jsem ležet psa před domem. Nevěděla jsem, co já dělat, tak jsem volala přes Tichou linku a potom policie přijela. Miluji zvířata, já jsem musela zachránit. Ale policie nerada komunikuje s neslyšícími, takže to byla špatná komunikace. Dcera musela zase tlumočit, oni neochotní.

T: Takže je problém, že jsou často slyšící neochotní něco zopakovat nebo dobře artikulovat?

R: Ano přesně tak. Stává se to hodně často. A i manželovi, ten neumí ještě tak dobře odezírat. Hodně se spoléháme na dceru.

T: A jak doma rozumíte psanému textu?

R: Snažím se, ale třeba lékařská zpráva vůbec, to zase dcera, abych věděla správně, o co jde. Ale musím říct, že mluvit je lepší než číst pro mě. Taky kdybych přestala mluvit, přijdu o hlasivky, takže hodně trénink pro mě s dcerou.

T: Jak celkově hodnotíte komunikaci doma? Dala by se nějak zlepšit?

R: Myslím, že se nikdy nezlepší, bude pořád stejná. Jak dcera začala mluvit a znakovat, tak se to zastavilo a už neposouvá. My jsme si zvykli, a tak to je. Než ale byla dcera a já jsem moc nemluvila, hodně jsem používala slova a opakovala je. Ona začala chodit škola a velká a přišly nová slova a ona mě je učila.

T: Řeknete mi nějakou zajímavost, co se stala a je spojená s komunikací?

R: Ano, já vzpomněla. Já jsem chtěla dceru učit znakovat, ale potom jsem si řekla, že ne. A tak jsme jen mluvili. A před Vánocemi jsme s manželem znakovali a domlouvali se na dárcích. Já jsem myslela, že dcera neumí znakovat a že ona nerozumí. A najednou dcera, že

chce ten dárek a ještě ten, tak to byl šok. A taky se stalo, že volala paní učitelka ze školky, že dcera asi neslyší, že už pár dní jen znakuje. Tak jsem se smála, ona začala používat znakový jazyk a přestala mluvit, musela jsem ji domluvit, že ve školce se musí mluvit (hahaha).

T: Jak byste poradila rodinám, když jsou neslyšící rodiče a mají slyšící děti, jak by měli komunikovat?

R: Vůbec nevím, spíš myslím, že každý si musí najít svůj způsob, co je nejlepší. Každý je jiný, je to těžké, nejde to tak říct. Jen rada pro neslyšící, dobré hodně číst, potom lepší mluvit. Já hodně čtu. Spíš, co mi vadí, že slyšící neví, jak se chovat k neslyšícím. Měli by více informovat. Hodně odsuzují.

T: Moc děkuji za rozhovor.

Příloha č.2

Přepis rozhovoru č. 5:

Tazatel: Hana Štipčáková

Respondent č.5: neslyšící pán

T: Kolik Vám je let?

R: 45 let

T: Vaše sluchová vada je vrozená nebo získaná?

R: Moje sluchová vada je vrozená, sluch se mi postupně zhoršoval. Nejprve jsem měl nějaké zbytky a sluchadlo, byl jsem v mateřské škole pro slyšící děti. Potom jsem měl jít do školy pro neslyšící do Kyjova, ale nějak ztratili moji žádost, tak jsem šel do normální školy. Měl jsem velký problém si dělat zápisky a poslouchat výklad. Potom teda moje maminka se naštvála a zařídila školu v Kyjově.

T: Jaký způsob komunikace jste využíval v rodině?

R: No nejprve jsem mluvil, protože můj sluch se vytrácel postupně, ale byl jsem moc malý, takže si to úplně nepamatuji. Moji oba rodiče jsou nedoslýchavý, takže jsme mluvili i znakovali. Často chodila neslyšící návštěva za rodiči, takže se pořád nakovalo. No a v Kyjově ve škole jsme jen odezírali, museli jsme mít ruku schovanou za zády a nemohli jsme znakovat.

T: Kdy jste se poprvé setkal se znakovým jazykem?

R: No odkoukával jsem ho doma, když rodiče spolu znakovali nebo když jsme chodili na nějaká setkání pro neslyšící. Byl jsem hodně malý, ale už jsem to vnímal a rozuměl jsem. Rodiče mě znakovat neučili, všechno jsem odkoukal, jak se děti učí mluvit úplně přirozeně. Ale táta na tom byl lépe a zvládal i mluvit, takže mě učil i mluvit a odezírat.

T: Jaká komunikační forma je pro Vás tedy nejpřirozenější v komunikaci s rodinou?

R: Samozřejmě je to znakový jazyk, ale žádnou komunikační formu nemůžu opomenout, jsou důležité všechny. A každá má určitou funkci v určitý čas a liší se s kým zrovna komunikuji. Ale základem je znakový jazyk, bez něj by to nešlo.

T: A co se týče nejbližší rodiny, se kterou teď momentálně sdílíte domácnost, jak komunikujete?

R: Moje manželka je neslyšící a syn je nedoslýchavý, ale umí znakový jazyk. Doma všichni znakujeme, ale syn s kamarády mluví. Umíme i mluvit, ale proč bychom mluvili, když všichni znakujeme a je to pro nás normální, jednodušší a hlavně přirozené.

T: Omezuje Vás Vaše komunikační bariéra v rodinném životě? Např.: kvůli synovi

R: Když se syn narodil, tak to bylo těžké, ale všechno jsme se naučili. Ale co bych chtěl zmínit, byl jsem na vysoké škole a učili jsme se, že základem rodiny je komunikace. Když se mi syn narodil, tak byl slyšící, proto jsem na něj znakoval, abychom se v budoucnu spolu domluvili a nebyla tam ta komunikační bariéra mezi námi. Partnerčiny rodiče jsou slyšící a vůbec to nechápali, proč by měl jako slyšící dítě umět znakový jazyk, když bude mluvit, ale já jsem znakoval dál, protože jsem v tom viděl ten význam. Věděl jsem, že nejhorší je, když si rodiče s dítětem nerozumí. Ale potom se zjistilo, že syn je nedoslýchavý, takže jsem věděl, že znakovat bude a začal jsem i mluvit, protože jsem chtěl, aby se zapojil i mezi slyšící společnost a hlavně, že to mu nepůjde tak přirozeně. No bylo to takové pružné. Nemám žádnou bariéru, žiju a přizpůsobím se, a hlavně mám rodinu, ve které komunikační bariéra není. Všichni komunikujeme svým přirozeným jazykem, tím že jsme neslyšící.

T: Jak se vyvíjí komunikace postupem času se synem?

R: Často se stává, že má syn nějaké zvláštní znaky. Tak se ptám, co to znamená a musíme ten znak vždy vypilovat a vysvětlit si jeho význam. Se synem znakuji, a i hodně mluvím, když třeba je doma partnerka a i syn, tak se snažím mluvit na syna a u toho i znakuji, aby mi rozuměla partnerka, protože je neslyšící. Ale zajímavé je, když komunikuje partnerka, tak ona u znaku mluví nahlas. Chodila do školy pro nedoslýchavé, a tak se to naučila. Někdy se stává,

že to syna hodně štve, když se třeba dívá na televizi a my s partnerkou znakujeme, tak ona i nahlas mluví a jeho to potom ruší.

T: Jak berou synovo sluchové postižení jeho kamarádi a i to, že má neslyšící rodiče?

R: Nikdy jsem neslyše, že by se mu někdo za to posmíval. Normálně k nám chodí na návštěvu a není to žádný problém. Občas se jen stane, že se třeba zeptám kamarádů, jestli chtějí pít nebo jíst a oni na mě začnou mluvit rychle, ale syn už má 11 let, takže to přetlumočí a je to ok. Občas se jen stane, že na to alergický a hodně se za to stydí, tak je, když mu něco vysvětluji, to fakt nemá rád. Naopak, když on tlumočí, tak na to je hrdý, ale nemá rád, když já něco vysvětluji.

T: Využíváte toho, že Vám tlumočí někde např.: na poště, v restauraci syn?

R: Ano a dělá to hrdě a má to rád. Je na sebe potom hrdý. Jen mu vadí chaos, ale to nesouvisí se znakem. To je prostě jeho osobnost.

T: Jak probíhá komunikace se vzdálenější rodinou, kterou nevidíte každý den?

R: Můj dům je plný neslyšících, jak jsem už říkal, tak žena, syn, matka, otec. Ale mimo dům jsou všichni slyšící. Moje sestra, tak ta umí znakovat, ale jinak nikdo. Se všemi mluvím a odezírám.

T: Jak probíhá nějaké větší setkání, kde jsou slyšící i neslyšící?

R: Já jsem hodně velký pozorovatel a nepotřebuji se nějak moc zapojovat do konverzace. Podle odezírání, mimiky a gest vždycky vím, o čem se asi baví, a to mi nějak stačí. A když něco, tak sestra pomůže. A když třeba někdo vidí, že se nebavím, tak aj přijdou a začnou sami komunikovat. Hodně se bavíme o rodině, to je takové neutrální téma. To nesouvisí s rodinou, ale v práci byl nějaký teambuilding a já jsem řešil, že tam byl mluvčí a ostatní mně musili říkat a nebyl na to čas, tak jsem vymyslel, že použiji Hands free a okamžitý přepis. A všichni byli spokojení, takže pro mě bariéra neexistuje. Mluvím tak dobře, že jsem se jednou málem pobíbil kvůli tomu, že mi nevěřili, že jsem neslyšící, nejde prostě na mně poznat.

T: Jak probíhá u vás doma řešení problémů? Změní se nějak komunikace?

R: Je to úplně normální, tím že všichni znakuje, tak se můžeme i hádat. Rozumíme si, jen se zrychlí gestika i mimika a všechno, jak když po sobě lidi křičí. Znakování je rychlejší a ráznější.

T: Dostal jste se doma někdy do nějaké krizové situace, která by byla života ohrožující?

R: Pouze když měl táta mrtvici, ale to jsem jel do nemocnice sám autem. A to jsem jen mluvil a odezíral a pohoda. Ale jinak mám aplikaci záchranku, ale musím zaklepat, nikdy jsem se do takové situace nikdy ještě nedostal.

T: Stane se někdy, že si se synem neporozumíte v komunikaci?

R: Ano, jak jsem říkal, využívá nějaké podivné znaky. Tak mu řeknu, ať to ukáže pomocí prstové abecedy, a tak si to vysvětlíme. Opravím ho a naučíme se spolu znak a správnou artikulaci. Hodně se stává, že se naučí slovo špatně vyslovovat taky, je to tím, že je nedoslýchaví a špatně ho třeba ve škole uslyší. A já, když potom odezírám, tak se ptám, co to je, protože to slovo neznám.

T: A přijme to syn, když nemá rád, když mu něco vysvětlujete?

R: No musí, jemu nevadí, když mu něco vysvětluji, když jsme jen spolu sami, on to nemá rád před ostatními. Hlavně je důležité, aby se to naučil správně.

T: Jak si myslíte, že by vaše komunikace doma šla ještě vylepšit? A co byste doporučil ostatním rodinám?

R: Pokud rodiče jsou slyšící a zjistí, že se jejich dítě narodilo se sluchovým postižením, tak doporučuji, ať se okamžitě naučí znakovat, a hlavně komunikovat spolu. Moje partnerka je krásný příklad toho, že její rodiče neznakovali, ale učili ji mluvit a odezírat. Je hodně pozadu ode mě. Ten, kdo znakuje, co jsem chodil i po školách, tak je chytrý, ví hodně a mezi těmi, co s rodiči odezírají, tak hodně vyčnívá. Od začátku mají totiž ty informace, když odezírají, tak jen přitakávají a nemají takovou iniciativu a nedostávají se jim ty informace. Znakovka pro

neslyšící je prostě nej. Doporučuji bilingvální přístup. To je za mě nejlepší. Do budoucna je potřeba i mluvit, k začlenění do slyšící společnosti.

T: Myslíte si, že třeba se nějak ovlivnil i ten vztah mezi partnerkou a jejími rodiči, když jen mluvili a odezírali a nepoužívali znakový jazyk ke komunikaci?

R: Vztah oni mají super. Jako k nedorozumění dojde, to jo.

T: V čem tedy dojde k ovlivnění v tom vztahu, když nezačnou spolu znakovat?

R: Není tam zpětná vazba. Dostávají pouze asi nějakých 50 % informací přes odezírání, ale co těch zbylých 50 %? Nedojde k ovlivnění vztahu, mít rád můžu mít i bez komunikace. Ale vzájemné porozumění a přenos informací, to je ten problém. Základ je, aby rodiče rozuměli dítěti a dítě rozumělo rodičům.

R: Ještě jak jsme se bavili o komunikaci se vzdálenou rodinou. Když se spolu dlouho nevidíme, tak trvá, než si na sebe chvilku zvykneme, na způsob artikulace atd.

T: A odsuzuje Vás někdo z rodiny, kvůli komunikační bariéře?

R: Myslím si, že kvůli tomu ne. Spíše se stává, že se povahově, názorově střetneme, ale to je normální.

T: Čím je ovlivněné to, že si tak se všemi rozumíte?

R: Já jsem vyrůstal ve dvou světech. V komunitě slyšících a i neslyšících, tak proto vím, jak se chovat a komunikovat. Víم, že kdybych byl jen mezi slyšícími, tak nebudu odezírat, nepřijde mi to tak důležité, ale tím, že jsem s nimi byl, tak to pro mě bylo důležité. Chtěl jsem mluvit.

T: Moc děkuji za rozhovor.

Příloha č.3

Informovaný souhlas s poskytnutím rozhovoru a jeho následným využitím pro účely bakalářské práce

Podpisem vyjadřuji souhlas s následujícími body:

- Byl/a jsem informován/a o účelu rozhovoru, kterým je sběr dat pro potřeby výzkumu bakalářské práce Hany Štipčákové s názvem Komunikace v rodině s osobou se sluchovým postižením. Studentka studuje na pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci obor Speciální pedagogika – Andragogika.
- Bylo mi sděleno, jaký bude mít rozhovor průběh. Jsem seznámen/a s právem odmítnout odpověď na jakoukoli otázku.
- Souhlasím s nahráváním následujícího rozhovoru a jeho následným zpracováním. Zvuková nahrávka nebude dále nikomu poskytnuta a po přepsání bude smazána. Transkripce může být použita jako příloha do bakalářské práce.
- Rozhovor je zcela anonymní, z bakalářské práce nepůjde poznat o koho se jedná.
- Byl/a jsem obeznámen/a s tím, jak bude s rozhovorem nakládáno a jakým způsobem bude zajištěna anonymita i po skončení rozhovoru, která znemožní identifikaci mé osoby. Nikde nebude uvedené mé jméno či jiné osobní údaje, díky kterým bych mohla být identifikován/a.

Dávám své svolení k tomu, aby výzkumnice použila rozhovor pro potřeby své bakalářské práce, zvuková nahrávka však bude po ukončení výzkumu smazána.

Datum:

Podpis respondenta: